

terre inueniat venale p tanto vel tanto precio. Et multociens talia statuta sunt confirmata iuramento An sit obseruanda? Rñ. fm Donal. q bndi statuta et iuramenta sunt illicita et non obseruanda. cum etiã circũscripto statuto vel iuramento: talia obseruare vel facere intẽtõẽ corrupta: illicitũ sit. Et hoc videtõrõnabile. Secus aut si aliquis bona intentõẽ. et ad bonũ republice: vtputa. habet vina valde debilia et corruptiõĩ obnoxia. q longo tpe seruari nõ pũt. Et si vina aliunde portarent. sua vina vendi non possent. et sic terra illa graue damnuũ incurreret.

Ius. Quid eius. quid rigor: quid equitas: et quid dispensatio? Rñ. fm Do. ius est ars boni et equi: cuius merito quis nos sacerdotes appellat. i. sacroũ pceptõũ ministros. Rigor võ est excessus vel austeritas iuris. aliquoties ad terrorem scriptus. qui quidẽ nõ est seruandus: nisi vbi timet ne pctũ reducat ad alios p exemplũ: vt in. c. sed illud. xlv. di. Quõq; tñ rigor idem est qd subtilitas iuris. et seruandus est. extra de resti. spoli. in lris. Equitas võ est mediũ inter rigore et dispensationẽ. Et sic diffinit. Equitas est iusticia: dulcore miscidie temperata. Quid sit dispensatio dictũ est s. Dispensatio. de hac materia vide s. Index. j. vbi determinat. An iudex debeat sequi ius: an equitatẽ.

Vtrum ea q contra ius fiunt valeant? Rñ. fm Panoz. in. c. in noie dñi. de testi. distinguẽdo. aut dispositio nõ est penalis: aut sic. Si nõ. regulariter actus est nullus: vt in regula q cõtra ius. et in. l. nõ dubium. C. de legi. Et hoc intellige qñ lex habet p pctũã cãm phibitõnis. i. rõ phibendi est ppetua. Secus si tpalis. de hoc vide s. Impedimentũ. xvj. et in. c. vides. x. di. et ibi bona glo. Aut dispositio est penalis. Et hic est maxima difficultas. Quidã dixerunt q p appositionẽ pene sustinet actus. qz lex nõ videt tunc simpliciter phibere. sed vltra pcessit apponendo penã. Hoc verum: nisi lex inducat vltra penã actus nullitatem: vt in. l. iubemus. C. de sa. san. eccl. et in. c. qz. ppter. de elec. hec tñ opinio nõ videt placere Bar. in. l. pto. ff. de no. ope. nun. allegat. d. l. iubemus. et multa iura q vltra penã inducunt nullitatẽ actus. Sed certe posset rñderi q in illis iuribus lex nõ fuit cõtenta pena extrinseca: sed etiam voluit inducere nullitatẽ actus. Panoz. tñ aliquatiter limitat predicta: dicens q non semp ex non obseruantia legis inducit nullitas ipso iure. sed quandoq; pstat causam irritandi. quandoq; võ ipso facto irritat. Scire enim debes q quandoq; lex iubet aliquam solennitatem adhiberi tempore cõtractus. et tunc si aliter fiat. actus est nullus ipso iure: vt in. c. sine exceptione. xij. q. ij. et in. d. l. non dubium. et. c. auditis. de elec. et. C. de testa. hac consultissima. Quandoq; lex iubet aliquam solennitatem adhiberi post contractum vel alium actum perfectum. et tunc si illa solennitas non interuenit. nõ inducit actus nullitatis ipso iure. sed non valet in effectum. quia debet annullari nisi aliud expresse caueretur in dispositione. Et hoc videtõrõnabile. in. l. vnuerfa. C. de preci. impera. offe. Donec exem

plum: statutum dicit de quolibet contractu soluat gabella decem solidis p libra. certe si non soluitur cõtractus remanet validus: licet possit annullari: Quod pcedit etiã si lex dicat. als nõ valeat. Debet em̃ intelligi non valeat. scz in effectum: vt in. d. l. vnuerfa. Secus si diceret: nõ valeat ipso iure. vel ipso facto.

Legare. Quid si legator legauit rem alienam? Rñ. Panoz. in. c. filius. de testa. dicit q aut quis legat rem alienam in qua habet aliquod ius. Et in dubio videtur solum ius legare. quod habet in re Et sic nou debetur extimatio totius rei: vt in. l. serui electione. de le. j. Idem si testator putabat aliqd ius habere in ea re: quod tamen extinguebat morte: vt in. l. vxor patru. fm vnum intellectus. C. de le. Et per hoc posset attentari q si testator legauit rem alienam sibi pignoratam: videatur legasse ius pignoris quod habebat in re. Aut legat rem sibi et alteri cõmunem. et tunc videtõrõnabile legare partem suam tñ. licet dixerit rem meam: vt in. d. l. serui. Et hoc verum. nisi testator dixerit. lego totam rem vel verba similia. quia tunc debetur extimatio totius: vt L. iulianus. de le. iij. Et nota Bar. in. l. cum alienã. C. de leg. Aut legat rem omnino alienam. Et tñ aut est heredis. et tunc omnino debetur. nec sufficit dare extimationem. quia testator potest legare rem heredis sicut ppiã: vt est pulcer text. in. l. vnũ ex familia. S. si rem. ff. de leg. ij. Aut legat rem alteri q heredis. Et tunc aut scienter. et debetur illa res vel eius extimatio: vt. d. l. cum alienam. Dum nõ sit talis res cui cõmerciũ possit haberi: als inutile est legatum: puta. si legatur res sacra: vel res principis. l. apud iul. in fi. ff. de le. j. Si võ legauit ignoranter: tunc aut extraneo: et non valet legatũ. d. l. cum alienam. Aut coniuncte persone. cui als fuisset relicturus. etiã si scinisset. rem alienã et debetõrõnabile extimatio. d. l. cum alienam.

Et ex predictis soluitur questio que nunc de facto accidit. Quedam mulier legauit quandam vestem alienam. scilicet socii cuidam monasterio p salute anime sue. An valeat? Et dicendum est per predicta q sic. Nec obstat dictũ. c. filius. quia licet ibi ponantur plures lecture. tamen illa Innocen. est verior et communior: vt intelligatur tex. quando filius legat rẽ ecclesie alteri ecclesie. Secus quando legaret in pios vsus rem alienam. que non esset alicuius ecclesie: vt in casu nostro. Et hunc intellectum tenet Glo. in. c. si episcopus. xij. q. v. vbi Archi. videtur dicere q i hoc casu legatarius poterit agere ad extimationem. Et q saltem debeatõrõnabile extimatio et valeat legatum: tenent cõiter doctores in d. l. cum alienam.

An autem hoc habeat locum in foro canonico et anime? Panormitanus in dicto. c. filius. dicit. q communiter doctores tenent q sic. licet ipse teneat contrarium. Sed ex quo ipse dicit. q communiter docto. alia tenent opinionem. et ideo videtur tenenda: presertim quando cõstat de mente defuncti: puta. quia sciebat dispositionem iuris cuius: cc iij

quia p inde est: ac si legasset rem illam. si emi potuisset: vel saltem extimationem.

¶ **D**one. Quidam legavit fratribus; predicatoribus. Et si cum sepelirent in ecclesia sua. ille occidit seipsum: vel est repertus excommunicatus. ita q non potest sepeliri in sacro. An fratres debeant habere legatum: licet eum non sepeliant? **R**ñ. **B**ar. in l. miles. ff. de adul. refert **D**i. determinasse q sic. per. d. l. miles. in. §. ream. cum factio defuncti et culpa aciderit hoc. **N**ec obstat. q non sit impleta conditio sub qua legatum est relictum. quia illa est conditio impossibilis que legatum non viciat: vt. l. obtinuit. ff. de condi. et de.

¶ **D**one. testator legat mibi. x. si faciam vnum altare in capella sancti Bernardini. ego antea illud feceram mei contemplatione: an cōsequar legatū? **R**ñ. **S**icut quidam q non per text. expressum in l. conditionum. ff. de condi. et demon. **E**t hoc videt tenere **B**ar. ibi. vbi dicit q ad actionem consequendam non sufficit aliquid fieri fato. et videt esse text. ibi. in fi. vbi dicitur. Nam si fato fecerit. non videtur obtemperasse voluntati. sed ad penam euitandam. dicit **B**arto. de mente **D**i. q non refert qualiter fiat: vt. l. ea quidem. si man. ita fuit. alie. **E**t nota hanc distinctionem **B**arto. que facit ad multa. **E**t vide supra in. c. **E**mphiteosis. in fi. de pictura fienda per heredem. et ibi soluitur illa questio quo ad penam incurrendam. hic autem loquimur quo ad actionem consequendam. **E**t sic nulla est contrarietas hic et ibi.

¶ **D**one. Quidam parochianus ecclesie sancti Petri reliquit simpliciter ecclesie sancti Petri decem. Sunt in ciuitate alie ecclesie sub eodem vocabulo cui dabitur tale legatum? **R**ñ. fm **P**anoz. in. c. iudicante. de testa. q in dubio dabitur non ecclesie pauperiori. sed ecclesie parochiali: quia de illa in dubio videtur sensisse. Si autem testator dicat relinquo ecclesie sancte Marie: et ecclesia sua parochialis non vocaretur ecclesia sancte Marie. et in illa ciuitate essent multe ecclesie sub illo vocabulo. tunc fm **D**oct. dabit ecclesie pauperiori. **S**ed dubium est quando monasteria sunt equalia. **D**ic fm communiorem opinionem q dabitur episcopo: vt ipse distribuatur vel gratificet alteri. Si vō quis simpliciter relinquit ecclesie. vt faciunt rustici. **D**ic q dabitur ecclesie parochiali testatoris. eadem rōne.

¶ **Q**uid autem si testator legavit vnum calicem: vel vnam planetam ecclesie sancte marie. An dabitur de meliori: puta. de argēto. **A**n de stagno et. **R**ñ. fm **P**anoz. vbi supra q in legatō ad pias causas generaliter factis: illud quod est melius dabitur favore pie cause. p hoc est text. notabilis. et ibi **B**arto. in l. titia. §. seia. ff. de auro et argen. §. le. **E**t quo decidit ibi **B**arto. q si testator legavit ecclesie calicem. intelligitur de argento. Si reliquit planetam intelligitur de serico. et sic de similibus. **I**tem dicit **B**artolus se vidisse defacto q quidam reliquerat fieri in quadam capella figuram chasti. cum apostolis. **C**erte debet intelligi cum duodecim apostolis.

¶ **D**one. Quidam legavit filie sue nupte. et pro

singulo anno. pro vestimentis et huiusmodi. que filia stetit per annos quatuor. q non induit se. nec pecuniam ipsam a fratribus petijt. **A**n possit petere pecuniam dictorum annorum preteritorum? **R**ñ. **d**ent quidam q non. arg. l. quidam. ff. de vsufru. leg.

¶ **Q**uid autem si legatarius moritur ante legatum? **R**ñ. q legatum deficit et remanet hereditibus legantis. **S**ecus si moreretur post mortem testantis. sed anteq heres adijisset hereditatem. quia tunc debetur hereditibus legatarij. l. vnica. §. sed vt manifestet. **E**t de cadu. tol.

¶ **V**erbum relinquo. additum vniuersitati bonorum trahitur ad institutionem. **E**t hoc quando nullus alius heres est institutus. **E**t hoc voluit glo. notabilis in l. his verbis. in principio. ff. de hered. insti. et ibi **B**ar. **S**ed vbi verbum relinquo. vel lego. sit adiectum certe rei. tunc enim nunq trahitur ad institutionem. l. cogi. §. et generaliter. ff. ad trebel.

¶ **D**one statuto cauetur q de quolibet legato pro libra debeat legatarius soluere. vnum sol. et tali legato est iniunctum certum onus. nunquid ratione iniuncti oneris debeat solui gabella? **D**ic q legatum fuit cum onere relictum: vt tātō minus teneatur soluere quanta est extimatio oneris iniuncti. **E**t ita videtur voluisse **D**i. et **B**ald. per. l. sed si hoc. ff. de condi. et demon. **E**t sic facit contra gabelarios. quibus debentur quatuor sol. pro sacco frumenti vt non debeat solui de eo quod recipit molendinarius p molitura. licet sit consuetudo in contrarium.

¶ **U**trum legata domo: veniat hortus vel arbor? **R**ñ. **P**anoz. in. c. **R**aynucius. de testa. dicit q appellatōe domus non venit hortus vel arbor: nisi quā sit cōiuncta de hoc. c. sancitum de cenli. q: ibi ponunt vt diuersa.

¶ **U**trum legatis aliquibus rebus. et postea venditis per testatorem: teneatur heres? **R**ñ. **D**ic q sic. nisi vendendo testator habuerit animum adimendi legatum: vt insti. de lega. §. si rem. **E**t in dubio probabit heres voluntatem defuncti esse mutata: vt notat **G**lo. in dicto. §. si rem. **I**dem dicit dum si rem legatā pignori tradidit. q: nisi habuerit animum adimendi legatum. teneat heres eam redimere. et legatario tradere dicta. insti. §. sed et si rem.

¶ **Q**uid autem valeat vxori legatum. quo ei legatur sua dos? **R**ñ. **A**stēn. libro. iij. titu. xxij. dicit q tale legatum est sibi vtile. etiam si nihil vltra dote ei reliquerit testator. quia plenior est actio et legato q de dote insti. dele. §. et si vxori. quia vt ibi dicit glo. legatum statim debetur. dos vero si consistat in mobilibus debetur post annum et. **I**tem de dote agitur in quantum potest facere vir: vel alius heres suus. **D**e legato vero insolidum: nisi obset falcidia: vel beneficium inuentarij. **I**tem valet. quia non habebit probare dotem fuisse tante quantitas. si exprimatur. alis sic. **E**t de falsa causa adiecta. l. iij.

¶ **U**trum legatis vestibus vxoris. veniant aurra

[Marginal notes on the right side of the page, partially cut off. They contain legal commentary and references to other parts of the text, such as 'vel pignori tradere', 'et de dote', 'et de falsa causa adiecta'.]

vel argentea ornamenta dictarum vestium: videtur quod non. quia accessoria preciosiora: suo principali non veniunt. **Aud.** autem ro. tenet quod veniant etiam preciosiora et accedunt principali: vt. l. et si non sunt. §. perueniamus. ff. de auro et ar. le. **Et Bartolus.** in. l. ij. ff. de pecu. le. dicit **Glo.** ibi esse falsam. quod vult quod accessoria preciosiora non extinguantur destructo principali.

An autem legans creditori suo indubio videatur legasse animo compensandi? **Rñ.** **Pano.** in. c. officij. de testa. dicit quod sic. per. l. si cum dote. §. si pater. ff. de ma. tri. vbi dicitur quod si pater tenebatur dote dare filie. et reliquit aliquid filie in testamento. non potest filia petere legatum integrum et repetere dote. quia videtur testator legasse animo compensandi cum dote debita. **Et Bartolus** et doctores moderni in dicto. §. si pater. limitant hoc verum: quando relictum sit per debitorem necessarium. qui ex necessitate iuris tenetur ad debitum. **Secus** quando sit per debitorem voluntarium: qui ex voluntate sua obligauit se ad debitum. **Nam** hoc casu non videtur factum animo compensandi: nisi sit expressum: vt in dicto. c. officij. vbi legatum episcopo simpliciter factum: non minuit portionem sibi debitam ex relictis factis ecclesijs. **Licet** **Pano.** ibi dicat quod testator non est debitor episcopi: nec necessarius nec voluntarius. quod portio debetur episcopo. non a testatore. sed ab ecclesijs. quibus factum est relictum. vnde si testator aliquid reliquit simpliciter episcopo: non potest dici quod reliquerit animo compensandi cum debito cum ipse non sit debitor episcopi. **Oporet** ergo quod apponat modum in legato. si vult compensationem fieri vt episcopus sit contentus illa portione. **Et hoc** vult singulariter. d. c. officij. quod nota.

Utrum minor prodigus: vel furiosus intrans religionem possit legare: vel testari: vel aliter de bonis suis disponere. etiam sine auctoritate curatoris. **Rñ.** **Pano.** in. c. in presentia. de probat. dicit **fm** communiter docto. quod sic dummodo tempore dispositionis et ingressus non sit furiosus. **Et hoc** aperte sentit **Jo. au.** ibi. quia in istis spiritualibus. non curamus de patria vel curatoris auctoritate: vt in. c. si annum. de iudi. li. vj.

Sed dubitatur de filiosa. **Cy.** in autentica. ingressi. de sa. san. eccle. dicit quod de bonis castrensis vel quasi. non est dubium. nec de profecticijs quia illa sunt patris. **Dubium** ergo remanet in bonis aduenticijs. **Pano.** ibi putat quod de bonis aduenticijs in ingresso. quod illa indistincte acquiruntur monasterio. **Tum:** quia amplius non est filius in potestate patris. et sic non acquiritur usufructus patri. tum quia clerici et persone religiose sunt priuilegiati super bonis aduenticijs. ita vt plenam habeant ipsorum administrationem. ita quod est laicis aduenticijs: clericis reputatur castrense: vel quasi. **Et hac** ratione. forte idem dici potest de bonis acquisitis prius: vt statim per ingressum gaudeant illo privilegio. de hoc vide vide §. clericus. iij. et Donatio. j.

Quid autem de legatis: que fiunt mendicanti-

bus: maxime minoribus: puta. **Frates** minores non possunt habere annuos redditus per clem. cxiii. §. cumque annui redditus. de ver. sig. **Quidam** indirecte relinquunt hospitalibus: aut collegijs terrarum cum onere quod omni anno dent duas petias panni. vel huiusmodi fratribus montis. **An** fratres minores possint recipere? **Rñ.** **Pano.** in dicto. c. in presentia. et in. c. nimis prius. de ex. pre. dicit. quod talia legata non valent: quia esset habere quandam proprietatem. **Et** tot possent esse annui redditus. quod non oporteret eos mendicare. quod esset contra eorum regulam. **Predicatores** tamen non sunt incapaces ex eorum regula. sed ex constitutionibus.

Quid autem de annuifarijs perpetuis: an liceat mendicantibus recipere? **Rñ.** **fm** **De.** de palu. in epistola ad magistrum ordinis. quod sicut non est contra ordinem. **Immo** de ordine recipere quotidianas elemosinas. ita etiam annuifaria perpetua. nec hoc est habere redditus in recipiendo gratis. et in petendo extra iudicium. nec in hoc est necessaria dispensatio. sicut nec in quotidie mendicando. **Sed** repetere ea in iudicio tanquam redditus sibi debitos. non licet absque dispensatione. que dispensatio fieri non debet. nec illud dissimulari. nisi ex causa necessitatis: puta. in locis. vbi ita refrigit charitas quod fratres feminantes spiritualia. non possunt aliter metere temporalia. **Hec** **De.** **Et** idem videtur dicendum. immo fortius de certis elemosinis annualibus quas principes aliquando ordinant dari fratribus de gabella et alijs introitibus. **Nam** talia sunt pure elemosine. **Nam** ipse conce dens ad placitum. potest reuocare talem dationem cum sponte det. et non ex aliqua obligatione ad illos. **Non** obstante quod illi qui sunt super illis gabellis teneantur ex debito dare fratribus ratione ordinationis domini. **Addit** etiam ipse **De.** de palu. quod de annuis censibus. ac etiam de redditibus fructuum ad vitam. non licet exigere ea absque dispensatione. que fieri non debet vt dictum est: nisi propter necessitatem. **Sed** oblata licet recipere. **Idem** **Archi.** flo. **Et** per predicta patet. quod si quis legaret fratribus minoribus proventus aliquorum locorum aut redditus alicuius possessionis. vel certum quid annuum. non licet dictis fratribus illos redditus petere in iudicio. nec etiam extra iudicium exigere. **Si** tamen heres ipse vellet sponte fratribus dare: hoc casu liceret fratribus recipere. maxime pro modum elemosine.

An autem indistincte fratribus minoribus prohibeantur annui redditus? **Rñ.** **Ar.** in dicta clem. cxiii. post **Federi.** quod aut annuus redditus relinquatur ad certum usum diuini cultus: puta. vinum pro sacrificio. frumentum pro hostijs. et conuentus est capax. **Aut** redditus deputatur victui vel vestitui: vel indistincte relinquatur. et ad modicum tempus. et conuentus est capax. quia videtur vnum legatum. cuius summa est diuisa quo ad solutionem. nec per hoc tollitur mendicitas. sed subleuatur. **Aut** relinquatur ad tempus non modicum. **Et** non valet: quod tunc computantur inter immobilia: vt. in. d.

Legare

S. can. q. annui. Et hec distinctio est equa. Et dicitur non modicum tempus esse decennium vel ultra: ut notatur in de. j. de re. ec. nō alie. in glo. Et bene facit. d. de. quia ibi locatio reddituum ad modicum tempus: non prohibetur tanquam alienatio. Ad dicit etiam ipse Car. q. non repugnat mendicitati servare victualia. quando timetur quod alio modo haberi non poterunt.

V. Dicitur. Quidam in testamento fratres minores: vel unum eorum heredes universales instituit. Primum queritur an valet testamentum? Bar. in tractatu minorum. di. j. per. d. clemen. xxiij. ubi dicitur quod fratres minores successione non sunt capaces. Dicit quod si fratres minores sunt instituti heredes. et nullum habent substitutum: vel coheredem. tunc testamentum est nullum. et hereditas pertinet ab intestato venientibus. Secus si in testamento fratres instituti. habent substitutum: vel coheredem: quia tunc testamentum potest valere: substituto ad eundem hereditatem. ad quem primo pertinet: vel ad eundem coheredem: cui accrescit portio relicta fratribus: ubi substitutus non est.

V. Secundo queritur nunquid predicti venientes ab intestato substituti: vel coheredes. ad quos directa hereditas remanet secundum iuris rigorem: possint eam retinere licite in foro conscientie? Rñ. Bart. ubi dicitur. quod ille apud quem hereditas remanet de iuris rigore: debet de voluntate defuncti sollicite investigare. et tunc ex illa investigatione: aut ipse remanet certus quod testator voluit illud suum testamentum valere iure directo. scilicet testamenti. aut remanet certus quod testator voluit quod valeretur etiam de iure codicillorum. et omni modo quo potest: aut non potest esse certus. nec applicat animum ad aliquod predictorum. sed remanet in eo quod ius presumit. Primum casu: quando constat quod testator voluit quod valeretur iure directo. scilicet testamenti. Et tunc ille apud quem predicta hereditas remanet: licite potest eam retinere in foro conscientie. Secundo casu. quando ille apud quem remanet hereditas credit defunctum voluisse testamentum valere omni modo quod melius potest et tunc tenetur in foro conscientie. Tercio vero casu qui ille apud quem remanet. non potest esse certus: nec applicat animum suum ad aliquod predictorum. sed est contentus eo quod ius presumit. Et tunc idem puto quod in primo casu. vix puto tamen repiri aliquem qui nolit valere omni modo quo melius potest. Et ideo in foro conscientie tutius est non tenere. Et ita dixerunt multi magistri theologie. Et predicta vera in venientibus ab intestato. et in coheredibus. In substitutis autem non est dubium quod voluntas defuncti teneretur. nam voluit defunctus quod herede instituto non ad eundem: vel quia non vult: vel quod non potest: substitutus admittatur: ut l. cum. pponas. C. de herede insti.

V. Sed queritur de. q. notabili. Quid si testator: dedit substitutum sub condicione. si institutus decederet sine liberis ex se legitime descendentes: vel ex corpore suo nascentibus. nunquid evanescat substitutio per religionis ingressum: vel quod testator per alia verba continentia naturalitatem fecit substitutionem? Doc.

summi varii fuerunt. Nam Jac. de bel. consulari substitutionem dicto modo conceptam non expirare per religionis ingressum. quod testator per illa verba eligit naturalitatem nec reliquit voluntatem suam interpretationi iuris. Secus quando locutus fuisse generaliter: ut si sine liberis decesserit etc. tunc succedit iuris interpretatio. que cessat in casu certo. habet opinionem videtur tenere Mar. Host. et Jo. an. in c. Raynaldus. de testa. Contrarium tenet Rich. mal. et Barto. in autem. nisi rogati. ad treb. et in l. si ita quis. deleg. ij. Expressio enim eorum que tacite insunt nihil operatur. c. significasti. de elec. Sed hec verba ex suo corpore vel ex se legitime natis insunt in illis verbis: si sine liberis decesserit etc. veniunt filii legitimi tamen: ut in d. l. si ita. ergo solum intelligitur de naturalibus. Et tamen favore monasterii expirat talis substitutio per religionis ingressum. Et sic ista conditio. si decesserit sine liberis etc. reprobat. et pro non scripta habetur. non ideo quia monasterium habeatur loco filii. sed quia prebet impedimentum vite contemplative: seu retrahit a vita contemplativa eligenda. Nam institutus timens ne bona sua cogatur restituere si decesserit sine liberis inducitur ad contrahendum matrimonium: et sic remouetur a proposito religionis. Et ideo imperator talis gratiam voluit haberi per non adiecto: ut in. S. sed et hec presentia. in autem. de san. epis. Sed et hec conditio de qua in. q. nostra est multo plus contraria vite contemplative et religioni. quam illa de qua in. d. S. ergo fortius debet haberi pro non adiecta. Et hec opinio placet. d. An. non tamen evanescit substitutio secundum doct. communiter si institutus non ingreditur monasterium. licet ipsam heredem instituat. hoc enim casu cessat ratio dicti. S. cum non impeditur vita contemplativa. Si autem substitutio est facta de aliquo sub condicione si non ingreditur monasterium. communiter tenetur quod talis conditio habeatur pro non adiecta. Nam si conditio indirecte impediens: seu retrahens a vita contemplativa habetur pro non adiecta: ut dictum est fortius ista que directe impedit religionis ingressum.

V. Quid autem si rogatus restituere hereditatem vel legatum fiat clericus. nunquid evanescat substitutio? Glosa dicit quod sic. duobus tamen interuentibus: videlicet quod perpetuo maneat in ecclesia. et relictum expendatur in pias causas. Sed nota. quod text. in dicto. S. sed et hec loquitur de intrante religionem et de eo qui fit clericus. unde insurgit unum intellectus ad illum text. ut loquatur de ingrediente monasterium: ut ibi sit monachus et clericus. et sic fit sensus quod siue ingreditur ut sit. conversus monasterii. siue ut sit monachus et clericus: semper evanescit substitutio. ex quo in ecclesia perpetuo est mansurus. et bona expenduntur in pias causas. Et iste intellectus placet glosa. et Danoz. Ad quid enim ponderaret: ut perpetuo maneret in ecclesia. si efficeretur clericus secularis?

V. Quid autem si institutus ingreditur monasterium: si monachus non tenuit? Rñ. glo. quod per hoc non evanescit substitutio. Oportet enim quod fiat monachus. Et

per hoc dicit **Din.** q si moriatur anteq̄ teneat monachatus, substitutio nō euanesat. Idem si intrauit, et monachatus tenuit, si hec fecit in fraudem substituti fm cōiter doc. qz fraus et dolus equiperant. Et pbatur fraus, pbando cōminatōnes factas p heredem ipsi substituto. Ad hoc tex. singularis in c. si. xx. q. iij. Predicta fallunt in fratribus minoribus.

Vet per p̄dicta videt̄ solui questio de puella, cui relicta sunt. c. si nupserit. si vō religionem intrauerit. l. qz nihilominus si intrabit habebit. c. quia talis conditio videtur prebere impedimentum vite contemplatiue. et sic debet haberi pro non adiecta. Idem videtur tenere **Ri. mal.** in distincte. nec distinguit: an sit filia vel extranea: vt quidam faciūt. immo etiam conditio indicens viduitatem. spernitur: vt notatur. **L. de indic. vidui.** per totus. Et glo. ibi. in. l. si. querit de eo quod quotidie relinquitur mulieribus. videlz: q̄diu in domo mea remanserit. et ad sc̄da vota non transierit. An per hanc cōditionem videatur indica viduitas: **Bart.** ibi fm doc. **Rū.** qz per hec verba nō indicit viduitas. immo dictum legatum p̄ p̄senti est purum. p̄sequēti conditione: vt donec erit vidua capiat sine satisfactione cum desierit esse vidua. desinat cape.

Vone. Quidam simpliciter legauit tūc puellam maritandam. **R. Moit̄** illa puella anteq̄ consequatur relictum, dubitatur an expiret relictu. An vō sit conuertendum in aliam puellam maritandam. **Rū. Panoz.** in. c. nos quidem. de testa. dicit qz ex varijs coniecturis index coniecturabit. An testator habuerit respectum ad animam. An ad fauorem illius puelle. forte quia sibi diu seruierat. naz tunc presumptio est qz voluit potius eam remunerare. Secus ergo si ex coniecturis hoc non potest constare. quia debet tunc conuerti ad aliam puellam maritandam. quia videtur factum contemplatione aie.

Vtrum autem heres substitutione grauatus: vel rogatus restituere hereditatem. possit alienare vel obligare res que restitutioni subiacent: **Rū.** regulariter nō nisi quatenus contingit heredem ratione tercię vel quartę: vt. l. si. **L. co. delega.** Fallit tñ fm doc. in aliquibus casibus: vt notat in autē. res que. **L. cōmunia dele.** fallit enī in dote et donatione propter nuptias. Tales enim res alienare et obligare potest. pro modo personarum honestati congruo.

Vquid autem si pater vult ponere filiam in monasterio. An possit alienare de rebus que subiaccēt restitutioni: **Rū. Bar.** vbi s̄. dicit. qz sic: qz introitus monasterij est fauorabilior dote: vt apparet in autē. de san. epi. §. sed et hac p̄nti.

Van autem pro alimentis possit fieri alienatio de rebus que subiaccēt restitutioni: si aliunde nō habentur. **Bar.** vbi s̄. fm cōiter docet. dicit qz pro alimentis potest fieri alienatio. sicut pro dote. Nam licet est officium paternum dotare. ita est paternū alere. Et idem putat **Barto.** qz filius caperet a la-

trouibus: vt p̄ eo redimendo possint alienari bona ipsa q̄ subiaccēt restitutioni.

Vsed quid si propter delictum: filius est condemnatus: an pro redimendo sibi vitam vel membrū possint alienari res q̄ subiaccēt restitutioni: Istud est dubium. quia sua culpa incidit in hoc. **Barto.** respondet p̄ istud verbum. cogitabitis. **Sed Aug.** et **Inno.** in. l. marcellus. §. res que. ff. ad tre. videt̄ tenere. qz hoc casu nō possint alienari. Et hoc. quia culpa sua zc.

Legatus. Quid est le-

Legatus: **Rū.** fm **Directoriam.** li. iij. est is cui certa patria: seu puincia regenda cōmittitur. extra co. c. j. et c. nouit. et. c. legatos. li. vj. Et est ordinarius in puincia sibi decreta. nec credit̄ alicui asserētē se legatum. nisi hoc in scriptis probauerit. et de mandato apostolico fidem fecerit lxiij. dist. lectis. **L. de man. pan.** l. vnica. Ad hoc facit quod notat glo. in. c. sicut nobis. de sen. excō. qz non creditur cardinali asserenti aliquid in p̄iudicium alterius. Et dicit ibi **Panoz.** qz si cardinalis dicat papā sibi aliquid cōmisisse oraculo vine vocis tendens in p̄iudicium alterius: non credit sibi nisi aliter pbaret.

Vsed quid si legatus pdidit lras. et vult probare amissionem literarū sue legationis: **Rū.** qz nō auditur. extra de offi. deleg. cum in iure. et. d. l. vnica. qz nō est aliquis ibi corā quo fieret pbatio. als tñ si est honestus et notus p̄t̄ et debet ei credi. xviij. di. nobilissimus. Sed h̄ legatus sit recipiendus et ei credit̄ debeat si est notus: vt in p̄all. c. non tñ sine lras. fm **Tan.** et **Archi.** vt sc̄ audeat aliquid iudicare. **Pec d̄.** in. d. c. nobilissimus. qz aliquid iudicauerit. quia bene nuncio sine lras creditur propter honestam p̄sone. cum nulli p̄iudicetur per hoc. Secus si p̄iudicaretur. et legatus nō sine periculo recipi. ideo maior est in eo. examinatio facienda. xliij. di. quiescamus.

Vquos sunt genera legatorum: **Rū.** tria. scilz legati de latere. Et fm **Joh. an.** solum cardinales dicunt̄ de latere. Alij a sede apostolica dantur nō de latere. Alij sunt qui pretextu ecclesiarum suarū habent legationem. vide multa de his s̄. **Absolutio sc̄do.**

Vquero in quibz legatus de latere nō p̄t̄: **Rū.** in illis q̄ sedi aplice sp̄aliter reseruatur. extra co. qd translationē. vbi **Ber. xij.** casus reseruauit. **Sed Host.** ponit. lx. q̄s in his versibz declarauit. Si sit catholicus papā nō iudicat vllus. Erigit et subijcit cathedras et diuidit. vnit. Mutat vota crucis. restaurat. eximit ad se. Maiores cause referunt. legitimatqz. Promouet. appellare vetat. phibet p̄fiteri. Deponit. trāffert. suppletqz. renūciat illi. Presul et exēptus. symon. iurās. anathema. Del. p̄p̄u. vlt̄ legati: vlt̄ ex vtriusqz. Neqz p̄cipās. et si quē sp̄ote salutat. Quem canon damnat. sibi soli qm̄ reseruatur. Soluit a papa. nec nō quem regula damnat. Ad das suspēsum. cām cum fert̄ ad ipsum. Rescriptū fidei dubium. confert bona plura. Irutat insectū

... de hoc dicit ...
... substitutio non euanesat ...
... monachatus tenuit ...
... in fraudem substituti ...
... per hoc dicit ...
... per p̄dicta videt̄ ...
... solui questio de puella ...
... cui relicta sunt ...
... si nupserit ...
... si religionem intrauerit ...
... talis conditio videtur ...
... impedimentum vite ...
... contemplatiue ...
... sic debet haberi ...
... pro non adiecta ...
... idem videtur tenere ...
... Ri. mal. in distincte ...
... nec distinguit ...
... an sit filia vel extranea ...
... vt quidam faciūt ...
... immo etiam conditio ...
... indicens viduitatem ...
... spernitur ...
... vt notatur ...
... L. de indic. vidui ...
... per totus ...
... Et glo. ibi. in. l. si. querit ...
... de eo quod quotidie relinquitur ...
... mulieribus. videlz: q̄diu ...
... in domo mea remanserit ...
... et ad sc̄da vota non transierit ...
... An per hanc cōditionem ...
... videatur indica viduitas ...
... Bart. ibi fm doc. Rū. qz ...
... per hec verba nō indicit ...
... viduitas. immo dictum ...
... legatum p̄ p̄senti est purum ...
... p̄sequēti conditione ...
... vt donec erit vidua ...
... capiat sine satisfactione ...
... cum desierit esse vidua ...
... desinat cape.

Legatus

Legem condit generalem. **A**pprobat imperium. firmat. deponit et vngit. **C**oncilium generale facit. sancit quodque sanctos. **E**ns non esse facit. non ens fore palia semper. **P**ortat. concedit. legi non subiacet vlli. **A**ppellatur ad hunc medio sine iudiciumque. **E**st pro lege suum. monachum reuocat renitentem. **A**d ius adulterio soluit. generaliter artat. **E**t laxat quicquid spolis nocet. ordinat extra: **T**empora dando sacrum. promotum promouet idem. **D**idinat atque die. qua consecratur et ipse. **V**icariisque locum concedit. iureque priuat. **I**n signit. laico sacra dat. crima ministro. **S**umma sede sedet. plenusque vicarius extat. **S**i sit catholicus etc. **N**on enim accusari: vel iudicari potest ab vllor: nisi de heresi. **X**i. dist. si papa. **E**rgit. scilicet cathedras. xvj. q. j. felix. id est quod solus facit episcopos. **E**t ideo dicitur quod ab ecclesia romana omnis dignitas originem sumpsit. xxi. dist. c. j. **E**t subiecit cathedras. scilicet episcopales. extra eo. quod translationem. **E**t diuidit. scilicet cathedras episcopales. **E**t vnit. scilicet easdem xvj. q. j. et tempore qualitas. et extra de ex. p. sic. sicut vnire. **M**utat. scilicet easdem cathedras. extra de transla. p. r. c. j. **M**utat vota crucis. **N**ullus mutat votum terre sancte nisi ipse. extra de voto. c. ex multa. et c. quod super bis. et c. magne. **R**estaurat scilicet ab ordine degradatos restituit. extra de cle. non re. ex tue. **E**mittit. id est episcopos et alios. xvj. q. j. frater noster. **A**d se maiores cause referuntur. extra de transla. p. r. c. j. et c. maiores. de bap. **L**egitimatque. extra qui filij sint legi. per venerabilem. **P**romouet. scilicet insufficientes. siue defectus patientes: puta. illegitimos. extra de si. presby. c. pe. et si. **I**te bigamos. xxiiij. di. lector. **I**te promouet ad episcopatus. qui non sunt in sacris. **I**dem potest dici in alijs defectibus. quia sacrilegij instar est disputare. **Q**rum dignus sit quem princeps elegerit. xvij. q. iij. **S**. qui autem. **A**pellare vetat duobus modis intelligitur. **P**rimo. quia nullus alius. excepto principe potest committere causam appellatione remota. nec hoc legatus potest facere. nec etiam potest concedere vt procedatur simpliciter et de plano. **S**in Panor. in. dicto. c. quod translationem. et extra de offi. dele. super questionum. **S**ecundo. quia ab ipso non appellatur cum superiorem non habeat. extra de elec. licet. **E**t hoc specialissimum est in papa licet primum vtrique principi sit commune. **P**rohibet psiteri. extra. xiiij. annum regulariter. **I**n insulis autem extra. xvij. annum. extra de regula. q. in insulis. **D**eponit. scilicet episcopos. iij. q. vi. **Q**uis. **T**ransfert. scilicet episcopos. dicto. c. quod translationem. **S**uppletque defectum. si qui est de plenitudine potestatis. et cum probatur. extra de elec. illa. **N**am potest de iure supra ius dispensare. **E**t ita potest supplere omnem defectum iuris positum. extra de concess. p. r. b. proposuit. suppletque defectum regis vacante regno extra de elec. cum inter. et defectum imperatoris vacante imperio. extra de foro compe. c. licet. **R**enu-

Ciat illi presul. vbi etiam scriptura exigitur. xv. q. j. **S**. ecce. **E**t exemptus. repete illi renunciat. scilicet papae. extra de renun. dilectus filius. **S**ecus in translatione que potest fieri per legatum. extra de consue. cum venerabilis. et de elect. si abbatem. lib. vi. **S**ymon. scilicet soluitur a papa. quia ipse solus dispensat cum symoniacis in ordine et in beneficio: vt patet vltra iura communia per multas extranagantes. **J**urans. scilicet soluitur a papa. intellige vt dictum est supra **J**uramentum pamo. quia nullus extra eum totaliter absoluit a iuramento si licitum est. **A**nathema vel proprium. scilicet soluitur a papa. quasi dicat nullus potest absolueri excommunicatum a papa. nisi ipse solus. vel cui ipse specialiter demandauerit. vnde in hoc casu petitur absolutio excommunicati a successore. extra de elec. venerabilem. **D**el legati. repete anathema. et iunge soluitur a papa. et subaudi vel delegati. cuius scilicet legati vel delegati iurisditio expirauit. et cui nullus successit. **N**am excommunicatus a tali. nullus absolueri potest. nisi papa: vt patet extra de off. de le. querenti. vnde nec legatus potest sententiam delegati. d. pape renocare vel relaxare vel impedire: licet eam possit confirmare. **S**ic exponitur illud extra de treu. et p. c. j. **P**otest etiam exequi. extra de offi. leg. studuisti. **E**t est ratio. quia par non habet imperium in parcm. **D**el lex vtriusque. scilicet tam pape quam legati. **S**upple soluitur a papa. quasi dicat si lex istius vel illius obscura sit. et legatio finita sit. nec aliquis legatus missus est in eandem prouinciā. vel si queratur de dispensatione in casibus illis. qui sunt sedis apostolice reservati ad solum papam pertinet declaratio et dispensatio. **N**eque participas scilicet excommunicato a papa ex certa scientia et in diuini officij. **S**upple non soluitur nisi a papa de sen. ex. significauit. **E**t si quem sponte salutat. scilicet soluitur a papa. **S**i enim ex certa scientia aliquem excommunicatum saluauerit: vel alius eidem participauerit. presumentum est quod eipso ipsum absoluerit vellet. quia princeps sola voluntate absoluit **S**icut et sola voluntate manumittit. ff. de manum. l. apud eum. intellige ergo quod ipse papa sola salutatione potest excommunicatum absolueri: vt in cle. si summus. de sen. ex. **Q**uem canon damnat id est suspendit vel excommunicat. sibi soli quando reseruat. soluitur a papa. alius autem alijs absolutionem concessisse videtur. de sen. excō. nuper. **N**ec non quem regula damnat. id est si quis irregularitatem incurrit. non potest cum eo dispensari nisi p papam. de hoc habes multos casus. vide supra. **I**n regularitas. et c. dispensatio. **A**ddas suspensionem. **E**t hoc in casu specialissimo. **S**i enim aliquis suspendatur pro eo quod hereticis sacramenta ministravit talis extra sedem apostolicam absolui non potest. extra de hereti. excommunicamus. **C**ausam cum fertur ad ipsum. scilicet papam. soluit a papa. **A**d papam tunc pertinet examinatio et determinatio. extra eo. licet. et de app. intinasti. **R**escriptum addas. **S**i de rescripto apostolico dubitetur: soluit a papa. extra de off. dele. c. ij. **I**dem est de priuilegijs

Et hoc intellige de rescripto contentioso. vt dicitur ibidē. Et de gratuito. s. privilegio. extra de iudi. cū venissent. Siue diffinitio extra corp' iur' canonici vagante. extra de si. instru. pastoralis: siue incluso. Et sic pōt hoc exponi de rescripto q̄ druplici fidei dubium. si de fide dubitet: soluitur a papa. xxiii. q. j. quotiens. Enā si indubitatuz sit. ex quo indubium vertitur. L. de sum. tri. l. fi. Confert bona plura. i. plura beneficia cū cura. vel plures psonatus cū cura. extra de elec. dudū. cl. ij. Irritat in factum. p̄nunciāns electionē seu p̄uisionem. que nondū facta est si cōtingat fieri irritam z inanē. c. de elec. innotuit. Qd̄ alius facere nō pōt. quia tractus futuri t̄pis non p̄tinet ad inferiores iudicem hoc casu. ff. de vsuf. l. j. S. j. Legē condit generalez extra de cōsti. c. j. Approbat imperiū. i. electum in imperatorē. firmat. i. cōfirmat electionē vel infirmat. Depōnit. s. imperatorē. Et vngit. s. imperatorē. extra de elec. venerabilem. Et ex hoc quidaz sumpsert ar. q̄ imperator recipit ordinē subdiaconatus. Qd̄ reprobatur glo. in. c. valentinian'. lxxij. dis. Et cōmuniter doc. Et glo. ibi addit. q̄ imperator gerit officiū subdiaconi cū ministrat ep̄o. Et ob hoc etiā p̄nto q̄ vulgares sumpsert occasiōnem credendi q̄ imperator sit subdiacon'. qd̄ tamen est falsum. vt notant doc. in. d. c. venerabilē. vnde impoprie dicit imperator cōsecrari. s. debet inungi. Et de v̄nctione imperator' z regum vide qd̄ notat in. c. vnico de sacra v̄ne. imperator autē coronat̄ triplici corona. s. ferrea. argentea z aurea. Et a quibz coronet. z de significato istoꝝ metallorum. Vide glo. in. de. romani. de iureiurādo. Cōcilium generale facit. xvij. di. per totū. Sanctit̄ qz sanctos. i. p̄firmat z approbat z canonizat sanctos z in cathalago sanctor' ascribit facit. neqz sine eius licentia debet aliqz sanctus venerari. quātūcūqz dicat̄ miraculis cheuscare. extra de reli. z venera. sanctor'. c. j. Enā nō esse facit. i. de aliquo facit nihil: mutando etiā naturā rei. extra de ex. pla. tāta. Ad ens fore. i. de nihilo aliqd̄ facit. c. d̄ trāssa. p. c. j. Pallia semp̄ portat. s. vbiqz. extra de vsu pa. ad honore. Concedit. s. palliū. Et nullus aliū etiam legatus. extra de elec. significasti. Legi nec subiacz vll. quia princeps solutus est legibus. ff. de legi. l. princeps. Appellat̄ ad hunc medio sine. i. immediate. i. omisso medio. de ap. c. dilecti. Iudiciūqz ē pro lege suū. Nam eius sentētia facit ius. extra de re. iudi. In causis. Monachū reuocat renitentē. Nam abbate z monacho renitentibz z contradicentibus: potest monachū trahere de monasterio z alicui ep̄scopo vel principi in sociū assignare. ix. q. iij. per principalem. Nec mirū. nam de monacho potest facere non monachū. extra de sta. mo. cum ad monasteriū. Maius adulterio soluit generaliter. Sec' de ep̄scopis. extra de iudi. ar. si de rici. Artat z laxat quicqd̄ sponis nocet. i. impedimenta matrimonij canonica: aliquotiens restringit z ambulat. Aliquotiens dilatat. vt extra de conlang. non debet. xxxv. q. iij. quedaz lex. z capitulo qd̄ scripli. Ordināt extra tempora. s. dando sacri

ordinem. z ipse solus potest subdiaconū facere extra quatuor tempora. puta. in dominicis. extra de tempo. o. c. j. Promotū scilicet subdiaconum per papam. scilicet idem papa. pmouet z nō alius nisi de mandato suo. extra de tem. o. cum in distribuendis. Ordināt atqz die qua consecrat z ipse. extra de elec. quod sicut. Diuentisqz locum cōcedit. Nullus em̄ alius potest conferre beneficiū nondum vacans. extra de concess. p̄. c. j. Iureqz p̄uat auferendo vni z conferendo alij. vnde etiam potest venire cōtra concilia. extra de elec. significasti. quod nō potest legatus. extra de p̄ben. dilectus. el. j. Insignit. i. insignia ep̄scopalia concedit aliqz. tiens abbatibus z alijs inferioribus. puta. mitrā baculum pastoralem. anulum. sandalia z h̄mōi. extra de p̄uul. c. abbates. z capitulo vt apostolice li. vj. Laico sacra dat. id est spiritualia concedit. sic ins eligēdi. c. de iure patro. nobis. A decimis eximendo ipsū. extra de deci. a nobis. Quod alius facere non potest. Et potest laicis spiritualia delegare que tamē sunt eis als̄ interdicta. extra de cōsti. ecclesia sancte marie. Crisma ministro. id est cōcedit p̄bytero q̄ possit infantes ch̄ismare in fronte. xcv. dist. peruenit. Quod a nullo alio fieri pōt. extra de consue. quanto. Summa sede sedet. scilicet in illa: quā sibi dominus in petri persona specialiter elegit. extra qui si. sint le. per venerabilem. Plenusqz vicarius extat. q̄uis em̄ quilibet ep̄scopus possit dici vicarius xp̄i. tamē est particularis sed papa est vicarius generalis vnde omnia regit z de omnibz vt sibi placet iudicat z disponit. ix. q. iij. cuncta per mundā. z capitulo per principalem Legatus vō p̄dicta vsurpare non debet nisi velit confundi. extra de vsu pallij. c. nisi. z de transf. pla. c. j. ij. et. iij.

Sed que potest facere legatus in puincia sibi decreta. Rū. fm̄ Directoriā potest omnia exercere que faceret ipse qui eū transmisit: p̄ter ea q̄ sunt mo pontifici reseruant: que posita sunt in prece d̄nti. S. Nam ad ipsū spectat puincia sibi cōmissam malis hominibz purgare. ff. de of. p̄. l. iij. Item audire causas puincialiū que per appellationem vel querimoniaz ad eum deferunt. extra eo. capitulo p̄mo. Item potest facere conciliū particulare. puta. puinciale cum ep̄scopis puincie sibi decreta. Item z eius indulgentie: sicut z indulgentie ep̄scopoz sunt perpetue. Itē legatus de latere archiep̄scopoz. ep̄scopoz z exemptoz electiones potest ex officio confirmare. Sed alij legati hoc nequeūt: nisi eis a sede apostica specialiter sit concessum. extra de elec. li. abbatē. li. vj.

Legatus de latere dūtaxat potest de exemptis se impedire. etiā qui immediate subsunt pape. Et de causis que contra ipsos mouent saluis tamen que sedi apostolice specialiter per puilegia eoz reseruantur. non obstantibus puilegijs. quia fm̄ glo. in capitulo quod translationē. de of. le. puilegia erimunt eos a iurisdictione ep̄scopoz. secus a iurisdictione pape vel legatorum. de alijs secus. nisi hoc eis specialiter cōmittat: De ordine tamen

Legatus

fratrum minorū videtur aliud dicendū. de q̄ vide supra. **Exemptus.** Item exemptus a iurisdictione cuiuslibet ordinarij: non intelligit̄ exemptus a iurisdictione legati. **Ipsū** exemptus.

An autē legatus de latere possit alterare legata facta ad certum vsum pium. ⁊ cōmutare in alium vsum. **Respon. pe.** de perusio videt̄ distinguere. q̄ aut ille vsum potest impleri de iure ⁊ de facto. puta. quia legauit quis. vt monasterium fieret in tali diocesi. **Episcopus** est contentus. Et sic tenet de iure: ⁊ nullum aliud impedimentū est in facto. quia pecunia est parata ⁊ cetera alia necessaria: nec est qui aduersetur. Et sic potest fieri de facto. Et tūc dico q̄ nō pōt̄ pueri in aliū vsum. Et iste ē casus c. nos quidē. de testa. Aut ille vsum potest impleri de iure. s̄ non de facto. puta. ppter guerram vel qz pecunia est modica vel nō est locus in ecclesia vbi legauit pro capella fienda ⁊ huiusmodi. Et iste est casus. l. legatam. ff. de adm. rerum ad ci. perti. Et tunc potest fieri cōmutatio auctoritate superioris etiā si in testamento sit clausula q̄ nō possit cōverti ad alium vsum q̄ deputatū. Ratio. quia voluntas testatoris debz interpretari fm̄ ius cōmune. vt res magis valeat q̄ pereat. Et ideo cū de iure cōmuni possit in alium vsum cōverti. non obstat talis clausula ergo tē. Et ex his dicit **Spe.** q̄ si mihi legatur vt vadā vltra mare ⁊ nullus audet ire. q̄ cōseq̄r legatū licet nō vadā dūmō vadā ad similem locum. Similiter si testator legat p labore itineris vel penitentie sibi iniuncte vt vadam romani: et propter impedimentū nō possum ire: cōsequar legatū. dūmodo ad locū consimilem vadam. d. l. legatam. Excipitur tamen qd̄ legatur pro subsidio terre sancte: quia si nunc nō possum. expectabo tempus. ⁊ seruabit̄ legatū capitulo magne. extra de voto. Aut vsum potest impleri de facto s̄ non de iure. Et tunc aut hoc est quia nō est ad aliquem finē honestum. puta. legat quis capitulo vt fiat ludus theatralis in ecclesia qui est illicitus. Et sic legatū est inutile. ⁊ non fiet cōuersio. vel nō potest fieri de iure. Non quia nō sit ad finem honestū. sed quia ius prohibet. Et sic fiet cōuersio in alium vsum honestum. vt est casus in. l. legatū. ff. de vsufr. l. e. Et sic intellige dictū capitulum. nos in v. non potest impleri. l. de iure. **Exemplū.** testator legat qz p̄dicatores vel minores se conferant ad habitandū in domo suis. ⁊ celebrent ibi diuina p salute anime sue. hoc de iure fieri non potest p capitulum vnicū. de ex. p̄la. li. vj. tamen vsum est honestus. quia p̄ anima ⁊ cultu diuino. Similit̄ legat vt fiat ecclesia in tali loco nō potest fieri. ppter p̄uilegiū quod habent p̄dicatores ⁊ minores de distantia canaz ⁊ hmoi. Et ideo fiet in alio loco cōgruo ⁊ honesto.

Cuius auctoritate fiet talis cōmutatio. **Respon.** dicitur pe. q̄ si non subest causa. puta. quia potest de iure ⁊ de facto impleri. tunc solus papa potest. d. l. legatam. ⁊ de. quia contingit. de reli. do. Si subest causa legitima: potest diocesanus: etiā si possit impleri de iure ⁊ de facto. nisi testator pro-

uidisset quid̄ fiendum de legato: vsu non impleto quia si prouidisset nō posset fieri cōmutatio. **Secd** **Bar.** in. d. l. legatam. dat̄ optimaz̄ distinctionem trimembrem per illam. l. dicens. q̄ quando relinquitur vt fiat aliquod opus non licitum. tunc cōuertitur in aliud opus licitum auctoritate p̄mi superioris: causa cognita vocatis his quoz̄ interesse potest. vt. l. legatum. ff. de vsufr. l. e. Si vō potest licite fieri: tunc si pecunia p hoc relicta sufficit: nō potest cōverti in alium vsum nisi auctoritate p̄ncipis. vt. d. l. legatam. in principio. Aut nō sufficit ⁊ tunc potest cōverti in alium vsum absqz p̄ncipis auctoritate. vt. d. l. legatam. in fi. **hec Barto.** Et hec distinctio euacuat questionē nostram p̄ncipalem ⁊ omnes alias. Et vide ad hoc nota. per **Gal. Ang. ⁊ Gal.** in. l. si testamentū. C. de testa. vbi strictius dicunt q̄ nō licet pape alterare vsum illarum rerum que per fideles sunt relicte. Et hoc intellige de potentia ordinaria. sed de potentia absoluta bene potest ipse solus. d. de. quia contingit d. l. legatam. et. d. l. legatum. dūtamen in ipsa alteratione: quam facit papa seu imperator: appareat de causa. Nam debet constare p̄ncipem velle vti suprema potestate fm̄ Inno. capitulo innotuit. de electi. Et dicit **Gal.** q̄ raro debet p̄ncipe vti plenitudine potestatis. Omnis tamen ratio motiua p̄ncipis habetur pro causa fm̄ **Gal.** in. l. rescripta. C. de p̄ibus imperatori offerendis. Et soli p̄ncipi conuenit dicere. sic fiat. Alij autē debēt dicere. fiat iusticia.

Utrum autē quando debet fieri cōmutatio requiratur consensus heredis grauari. **Respon.** dicitur pe. de peru. q̄ si nō potest impleri de iure vel de facto. requirit̄ consensus heredis ⁊ ecclesie cui sit legatum ⁊ ita loquit̄. d. l. legatum. Idē dicit̄ q̄cūqz ex causa legitima debet fieri cōmutatio.

Quid autē si dubitetur: an sit causa legitima vt fiat cōmutatio vel ecclesia cui legatur vel heredes non consentiant. **Respon.** dicitur pe. q̄ solus episcopus poterit. Et si ecclesia cui legatur consentit vt fiat commutatio. ⁊ heredes contradicāt: nihilominus episcopus fauebit ecclesie legatane: fauore voluntatis adimplende ⁊ non heredi. Vide etiam **Ludo. ro.** in suis singularibus. vbi dicit q̄ si testator legauit ecclesie decem conuertenda in aliam vel mille vt construatur ecclesia. Si non est opus ecclesie illud fieri. de cōsensu episcopi potest in aliud cōverti. quia vbiqz aliquid relinquitur in vsum pium: quo nō est opus. potest p̄ncipis solum fieri translatio nihil tamē allegat.

Legatus quātūcūqz plenam legationem habeat. siue etiā habeat p̄textu ecclesie iue. nō habet ex hoc potestatem cōferendi beneficia. nisi ei specialiter sit cōcessum vel nisi sit cardinalis. extra officij. li. vj. Quod si ecclesia habet patronū laicū. non potest cōferri per legatum: nisi ei que patronus p̄sentaret. Eodē modo si habet patronū clericū: cui patronatus cōpetit ratione sui patrimonij. extra de iure pa. cum dilectus. Secus si clericus sit patronus rōne ecclesie. vel etiā si sit collegium.

Legatus filius est filius in Ray. qui de legatōne dicitur de eo in facie ecclesie. videtur se legatū in facie ecclesie. videtur se legatū in facie ecclesie. videtur se legatū in facie ecclesie. videtur se legatū in facie ecclesie.

quia tunc eo irrequisito potest legatus conferre. quia potest qd maius est. i. ipsas ecclesias conferre. non requisito ep̄o. facit extra de of. le. dilectus z ibi hoc notat glo.

Vomnes reservationes quorūcumq; beneficiorū facte a quocunq; legato auctoritate legationis vel ab executoribus deputatis p̄ ipsum. z omnia decreta siue denūciationes z p̄cessus carent viribus finita legatione. Quinetiā si durante legatione legatus in aliqua ecclesia faciat aliquā reservationē. nō potest illa pendente facere aliam in illa ecclesia. Similiter etiā postq̄ reservavit unū beneficiū p̄tinens ad collationē cuiuscunq; ipsa reservatione pendēte nō poterit aliud reservare qd ad eundē p̄tinet. extra co. p̄senti. li. vi.

Nullus legatus potest facere aliquā reservationem de ecclesijs z dignitatib; earū. vbi illi qui p̄ficiuntur habēt p̄ electionē assumunt nec se intronūttere. qm̄ eligere z postulare valeant. extra co. deliberatione. li. vi.

Nullus legatus potest cōcedere alicui in generali vel speciali. vt recepta resignatione illoz q̄ habent beneficia possint illa alteri cōferre. aliter non valet. eē co. deliberatione. li. vi.

Constitutiones legatorū durant z sunt p̄petue secus si causas delegant. quia egressis illis de p̄vincia non durat iurisditio delegatorū. nisi ante legatorū discessum citatio p̄cesserit. extra co. nemini.

An autē solus legatus possit statuta edere. Dic fm̄ nō. in. c. fi. extra co. q̄ in spectantib; ad iurisdictionem solus legatus potest facere statuta. dummodo illa statuta nō sint contra canones generales. quib; legatus non potest in aliquo derogare. Idem dicimus in ep̄o. vt notat Jo. an. in. c. fi. de of. archiep̄. Idē dicit Be. z plus. videlicet. q̄ ep̄s nō potest facere statuta: quo ius cōmune artetur. Si tamen legatus vellet statuere in concernentibus aliorū p̄iudicium. tunc debet habere illorū consensum seu p̄sentiam. vt notat Inno. in d. c. fi.

Legatus non pōt p̄cessum delegati impedire. aut eius sententiā irritare. h̄ potest eam confirmare z exequi. extra co. studuisti.

Quot modis finitur legatio. Rū. fm̄ Jo. an. q̄ tūo; modis. Primo. si datus fuit legatus ad tempus: finito tēpore finita est legatio. extra de offi. de le. de causis. Secundo. quādo reuocatus est. ff. de iudi. l. iudicium. Tercio. quando egressus est legationem animo non redeundi. Secus si animo redeundi. extra co. nouit. Quarto. p̄ mortem ipsius legati. nō tamen morte cōstituentis. extra co. legatos. li. vi.

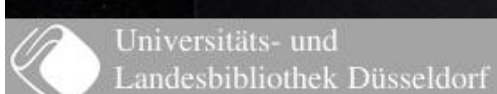
Legitimus filius quis est. Respon. fm̄ Ray. qui de legitimo matrimonio natus est vel de eo qd legitimum reputabat. vnde si vir z mulier cōtraxerūt in facie ecclesie bona fide. credentes se legitime copulatos. cū tamē nō essent vel etiā si alter eoz tan-

tum hoc credebat. puta. quia cōtraxit cū eo quem nesciebat habere uxorem. talis reputat legitimus z vtriq; parenti succedit. extra co. ex tenore. Secus si clandestine cōtraxissent. quia videt fuisse ignorantia affectata. Et multo magis si contraxerunt publice. scientes ambo impedimentū. eē de clam. despon. cū inhibitio.

Quot modis q̄s legitimat. Rū. triplr. Primo p̄ sequens matrimoniū. Et hoc si inter illos poterat tunc qm̄ habuerūt illum filiū esse matrimoniū etiā si ille vel illa anteq̄ sumeret talem coniugem prius cum altero cōtraxisset q̄ postea moreret. de hoc vide supra filius. z. c. illegitimus. Secdo modo p̄ specialem indulgentiaz pape. de hoc vide s. d. c. illegitimus. Si autē fiat per ep̄m legitimatio valebit ad hoc vt minores ordines suscipere possit. z beneficium sine cura vbiq; q̄. z ad successione bonoz z actus legitimos seculares in terris temporaliter ecclesie subiecti. z etiā in alijs terris. q̄ntū ad ea q̄ nō fieret alteri p̄iudiciū. Et multo magis valet ad hoc legitimatio p̄ papaz. Sed in his per que fit alteri p̄iudiciū. puta. q̄ succedat ab intestato. nō valet legitimatio. nec p̄ papā. nec p̄ ep̄m in terris que eis tēporaliter nō subliunt fm̄ Inno. et Ber. extra co. p̄ venerabilē. de hoc vide s. illegitimus. Tercio modo legitimat q̄s per leges seculares multz modis. q̄ reduci possunt ad tres. Primo. si pater filiū naturalē offerat curie impatoris efficiaturq; curialis. vt in autentico q̄. modis natura. effi. sui. s. si q̄s igit. coll. vij. Idē si offerat eum curie ciuitatis. de qua vel de cuius vico sit oriundus. vt in insti. de nup. s. ultimo. Secundus modus si pater decedēs in testamēto filiū naturalem nominet legitimū heredem. Et ipse postea offerat testamentū principi vel si pater in instrumēto per publicā manū confectoz vel p̄p̄ia manu scripto. cū s̄criptione triū testū. cū filiū nominet nec adiecit naturalē. vt in autentico vt liceat ma. z aue. s. ad bec. Tercius modus. si nullo filio legitimo existente. ipse naturalis filius seipsuz offerat curie. vt in autentico. q̄. mo. na. effi. le. s. j. Nec legitimatio p̄ leges facta. valet ad secularia z t̄palia quo ad successionē z dignitates in terris t̄n̄ subiecti potestati legitimatū z in alijs vbi nō fit alteri p̄iudicium. Ad ordinē t̄n̄ vel dignitatē ecclesie nō se extendit fm̄ Inno. z Ber. Spurijs vō non possunt legitimari q̄ntū est p̄ leges. Sed impator vel ali? auctoritate eius aliquādo de gratia legitimat z similiter papa.

Quid si impator legē faceret vel rescriptū cōcederet q̄ spurius succederet nō obstantib; legib; cōtrarijs. Rūdit Astēn. li. viij. ti. xxxvij. de mētē. No. q̄ licet impator illegitimos possit ad hereditatē admittere tanq̄ legitimos. t̄n̄ nō potest super hoc legē generalē cōdere. q̄ multi nō curarent vñ filios haberēt. d̄mmodo sibi succederent. Et sic letalis esset causa multoz mortaliz peccatoz. ergo abolenda. eē de p̄scrip. c. fi.

An qd autē legitimatio vel emācipatio possit fieri de filio quo ad certū actū. z quo ad alios nō ē

Legitima portio

Rū. Bar. in l. j. §. in filij. ff. ad trebel. relinquit sub dubio. Sed Ang. in l. si ab eo. c. de le. hf. concludit. q. sic. Et Paulus de castro dicit se al's consuluiffe q. pater potest legitimare filij spurij: cum hac conditione: ne succedat. et ita dicit se postmodū inuenuisse. Rai. de for. q. ita cōsuluerat: in ciuitate pisana. Quo tamē ad legitimatiōē respectu vni⁹ actus **Sal.** in l. senium. c. de testa. tenet q. nō. qz libertas est inuisibilis. l. j. §. j. c. de lat. li. tol. Et ad hoc facit tex. in l. quesitum. ff. de adop. Et hec opinio videt cōmuniō. Sed dictū Pau. et aliorū fm **Her.** cep. in tractatu suo de cautel. potest pcedere q. per viā dispensatiōis fieri possit. vt p certo actu tantū dispenset q. fiat status mutatio. vt notatur in l. si pariter. ff. de libe. cā. Et ideo cautela est penitus q. habent filios legitimos et naturales. et spurios. q. vellent ipsos spurios legitimari facere. h. nolent q. succederent cū legitimis pariter: nisi certo modo. put eis parentib. placuerit. Nam comes palatinus vel alius q. habet potestatiē legitimandi licet nō possit legitimare q. tuz ad vnum actum tm̄ quia legitimatio est reintegratio totius status. d. l. quesiti. et d. l. si pariter. tamē potest dispensare vt possit succedere certo modo. quia ista non est proprie legitimatio. h. dispensatio. Et licet iste comes nō possit plus facere q. sibi commissum sit: minus tamē facere potest. quia non habet seruare formaz sui pūilegij: sicut facere debet iudex delegatus.

Legitima portio. Sciendum q. olim fuit licitū cuiuslibet totam hereditatē suam relinquere alteri. Sed falcidius statuit: q. quarta deberet relinqui legitimis heredibus. Et triplex est legitima portio: q. vna est debita iure nature. Et dicit debitū bonorum subsidiū. Et hec debet filiis tm̄: qui sine causa exheredari nō possunt. Et huic portioni nullū grauamen vel dilatio potest imponi. c. de inoffi. testa. omnimodo et duab. ll. sequen. Et hec est talis si sunt quatuor filij. et infra debet habere terciā partem. Si sunt quinque vel vltra debent habere medietatē. c. de inoffi. te. auten. nonissima. Et intellige terciā partem vel medietatem eius q. eis deferebat ab intestato. vt notat glo. in l. si arrogator. de ado. et ibi Bar. p hoc allegat. l. papinian. §. qd autē. ff. de inoffi. te. Et intellige deductis debitis: siq. essent. Tres est alia portio. i. q. rta falcidie: que debet iure institutionis. vt cū aliquis est institutus heres. et illa hereditas est exhausta p legata: tunc institutus potest detrahere sibi vsq. ad quartam partē hereditatis: detrahendo de singulis legatis. i. de q. cuiq. legato p rata tātū q. ntu eidem est legatū ad quartā habendā. insti. eo. pūmo Responso. Fallit primo in his que ad pias causas relinquuntur ecclesie vel pio loco. vt in auten. similiter. c. ad. l. fal. Nota tamē q. si ecclesia vel alius pius locus institueret heres: tunc detraheret falcidiam de legatis factis alij ecclesie vel pio loco: q. concurrat pūilegij cum pūilegio. Et sic concur

rentibus pūilegij vtentur iure cōmuni. facit. l. assiduis. c. qui po. in pig. ha. Et dy. in. l. si qs ad declinandā. c. de epil. et cle. idem tenet. Et qd dictum ē q. quarta debet delegatis ad pias causas. **Sal.** in l. auia. §. ticio. ff. de condi. et de. Idē dicit etiā si indirecte relinquat. vt si mibi relinquit fundus cum pacto q. restituam ecclesie. nam tunc nō deducitur falcidia. sicut nō deduceretur si directo esset relictus ecclesie. Item cessat falcidia: quando testator sciens quantitatem patrimonij sui expresse illam prohibuit vel si heres nō fecit inuentariū tempore et modis a iure statutis. vt in auten. h. cum testator. c. ad. l. fal. vel si heres infra tps legitimū voluntati nō paruerit testatoris. extra de te. Rainaldus in fi. Et ibi dicit glo. q. tempus legitimū est tēpus anni cōputandum a insu iudicis: infra qd tempus si non puenit dicit q. etiam perdit omnia. excepto q. sibi debet ex fideicommissis. Itē cessat falcidia quando aliqua sunt ita relicta vt non alienentur: h. remaneant apud successores eius cui relinquunt. vt in autentica. h. et in ea. c. eo. Tres est terciā que dicit trebellianica: vt cum aliq. institutus heres rogatur vt alij restituat hereditatem. Nam talis institutus potest retinere quartā partem de tota hereditate. vt institui. de fideicō. here. §. sed quia. Et hec detrahitur de tota hereditate. Et in hac computant legata et donationes. Et p hoc inferit **Pano.** in. c. rainucius. de testa. q. q. rta que debet iure institutionis. i. cum hereditas ē exhausta legatis est magis pūilegiata q. quarta trebellianica. Et quarta trebellianica est magis pūilegiata q. legitima que debet filio. Nam in quarta que debet iure institutionis nō computantur nisi ea q. obueniunt heredi iure institutionis. Nō autē legata vel alio titulo. puenientia: Sed in quarta trebellianica computant non solum ea que pueniunt heredi iure institutionis. h. etiaz omnia q. pueniunt ex testamēto. puta. iure legati vel donationis. Alia vō venientia extra testamentum non computant. In legitima vō debita iure nature: computant non solū ea que pueniunt ex testamēto quocunq. titulo. h. etiaz vndecunq. sint pfecta. sed a defuncto. Secus si aliquid caperet extra patrimonij defuncti. quia illud in quartā nō imputatur. vt. l. scimus. §. repletionem. c. de inoffi. te. Et hoc etiā vult **Bar.** in. l. in quartā. ff. ad trebel. Aduertendū tamen circa hoc vltimū fm **Pano.** in. c. rainucius. p allegato. q. aut pater filio donauit ob eam. puta. dotis vel donationis. ppter nupti. Et illud imputat in suam legitimam. vt in auten. ex testamēto. c. de colla. Aut fuit facta donatio simpliciter. et tunc si tenuit. vt quia fuit facta filio emancipato vel filio vt benemerito: et tunc illud non imputat in quartā. quia valet hec donatio ac si fuisset facta extraneo. Aut donatio nō tenuit in vita. et tunc computat in legitimā. etiam si confirmet morte.

Queritur. an filio sufficiat habere legitimā quocunq. relictis titulo. **Respon.** **Bar.** in autē. nonissima. c. de inoffi. testamē. dicit q. hodie debet ha

Legiti

[Marginal notes on the right side of the page, including a large initial 'L' and various references to legal texts.]

bere iure institutionis. vt in auten. vt cum de appella. cognoscitur. §. aliud. Ratio quia est titulus magis honorabilis. Item quia habet ius accrescendi in hereditate. vt notat in l. quidam. C. de bere. insti. Item debet habere dictam legitimam cum usufructu. vt in auten. de trien. z semu. §. pbibe- mus. Et sic lex vxori mee. de usufru. lega. est corre- cta in filiis. Vide etiā glo. in d. §. aliud. que dicit. qd in vno nummo facta institutio. excludit quere- lam. vt in d. auten. vt cuz de appella. cognoscitur §. ceterū si qui. Agetur tamē ad supplementū. vt C. de inofficio. testamen. l. omni modo. nec suffice- ret si filio relinqueret fideicommissum vniuersale. vt vult Bar. in l. ita tamen. §. qui rogatus. ff. ad trebellia. Idem Bar. in l. scimus. §. cum autem. C. de inofficio. testamen. z ibi reprobat glo. quia tex. in corpore vnde sumit autentica nouissima pre- alle. expressaz mentionē facit qd nō valet iure fidei- cōmis. Hoc etiam videtur expresse in d. §. qui rogatus.

Quero an parentes debeant habere hodie legi- timam iure institutionis. Rñ. Bar. in d. auten. nouissima. dicit qd glo. in l. j. §. ff. l. a pa. qd sue. ma. tangit istam. q. in patrono. Et cōcludit qd pa- tronus potest habere quocunqz relicti titulo. Sz pater z patronus equiperant ad omnia. exceptis quibusdā que notant in d. l. j. inter que non repe- ntur ista diuersitas. ergo zc. Preterea qd nō mu- tatur expresse remanet incorrectū. vt. l. recipimus C. de ap. bec Bar. Val. tamē videt tenere cōtra- rium in l. j. C. de bo. pos. cōtra tab. li. vbi dicit qd fi- lius debet relinquere parentibz iure institutionis Et fundat se p. tex. expresse in d. l. omni modo. circa principiu. Et ibi hoc idem tenet. idē Ja. de bel. z bec opinio est tenēda. Et hoc vez vbi filius testans nullos filios reliquit. quoniā vbi filij sup- essent. nulla legitima videt debita patri. Immo in nihilū succedit. vt est glo. valde notabilis. iusti. qui mo. ius pa. po. sol. §. nostra autē. in ver. patro- no. Et non mirū. quia in successione. prima causa est liberorū. vt in autē. de suc. ab inte. circa pncipiū Glo. tñ in l. pater filii. ff. de inoffi. te. tenet debere institui patrē etiā extantibz liberis. Sed pimum videt cōmunis.

Quero. vtrū in ascendenti bz sit aucta portio legi- tima sicut est aucta in filiis vsqz ad trientem z se- missem. Rñ. Bar. in dicta autentica nouissima. de mente glo. z doc. dicit qd sic. vt in auten. de tri. z se. §. j.

Vtrū p nō confectionē inuentarij pdať legiti- ma debita iure nature. Rñ. Bar. in autē. h. cum testator. C. e. refert glo. tenere qd nō in auten. hoc amplius. C. de fideicō.

An autē in male ablati incertis cesset falcidia. Rñ. Bar. in l. j. C. de sa. san. ec. videtur tenere qd sic. si sint incerta ita qd veniant distribuenda inter pauperes. nā tunc dicit relinquit ad pias causas. l. p anima illius cui fuit. Sed si relinquit qd debi- ta vel male ablata certa illis personis quibz debentur. tunc non videt. pprie relictum ad pias causas

prima em causa relictū tunc est. quia debitum. nō ipsa pia causa. tunc em proprie est ad pias causas; quādo nulla necessitas subest. h. solum ipsa religio z ipsa liberalitas. erga deū. Et in istis videtur con- cludere qd possit detrabi falcidia. nisi ille cui relin- quitur vere pbaret sibi debitū aliunde qd ex testa- mento. vt. ff. de auro. et argento lega. l. qui vxor. bec Bar. vide etiā ad p. dicta que notat Astē. li. iij. ti. xvj. post monal. qd ppter male ablata incertā si nō possunt pbari. nō credit qd liberi vel paren- tes si cōsentire nolint. possint legitima sibi debita iure nature defraudari. Al's em posset testator de leui fingere male ablata multa. vt predictos legiti- ma defraudaret. Quod iniquum est; quia si talia male ablata nō possent pbari non tenet heres sol- uere vt debitū. seu vt es alienū. h. vt legatum. alie- gat legem secundā z terciā. C. de sal. mo. Et ideo bonū consiliū est qd ipse testator satisfaciāt de illis dum viuit vel faciat qd filius obliget se ad soluē- dum insolidū illa. legitima nō detracta. in quo ca- su tenebit. Si autē nō possit ad hoc filiū induce- re. nō faciat testamētū. h. codicillū. in quo ordinet qd omnia bona distribuāt pauperibz. p male ab- latis incertis. asserens qd plura sunt sua male ab- lata qd omnia bona sua. Similit mala ablata cer- ta. que tñ pbari nō possunt. relinqūt illis psonis a quibz habuit. z male ablata certa qd pbari nō pnt sunt sicut es alienū.

Quero. in istis legatis ad pias causas cessat fal- cidia. An p hoc ptineat ad onus heredis. An alio- rum. Rñ. Bar. in autē. h. et in ea. C. ad l. fal. dicit qd onerāt heredes z legatarios. quia ista legata de- bent ante omnia detrabi vt es alienuz. vt. ff. ad l. fal. l. eris alieni. Et sic ex hoc heres habebit mino- rem quartam z alij legatarij habebunt minus de legato.

An autē p nō confectionē inuentarij pdatur tre- bellianica. Rñ. Bar. i. d. autē. h. cū testator. tenet qd nō. qd nō debet induci correctio legis nisi in ca- su legis corrigētis. vt. l. pncipimus. C. de app. Idē tenet Jac. de bel.

De de fideicōmissio vniuersali relicto ad pias causas detrabat trebellianica. Bar. in d. auten. h. z in ea. dicit se pluries cōsuluisse qd cessat trebellia- nica. licet glo. in c. j. de testa. li. vj. teneat contrariū pncipue p hanc rōnē. qd nō videt eadē ratio in falcid- dia z trebellianica. qd licet in r. licetis pncipalibus nō detrabat heres. habet tñ de alio qd est in here- ditate. h. in fideicommissio vniuersali nō detrabat. tunc frustra erit heres. Sed Bar. in l. marcellus ff. ad trebel. dicit hoc esse p. tex. in corpore. vnde sit- nutur autē. similit. C. ad l. fal. vbi loquitur quando tota substātia est exhausta nec est inuacnū heres quia tex. in autē. de here. z fal. §. si vō expsum. di- cit qd habet meritū quo ad deū. quia exercuit actū pium.

Que autē sit differētia inter legatum z fideicom- missum. Rñ. Pano. in c. raynaldus. de testa. di- cit qd legatū dicit qd dispositiones vel testamentā cōserunt in legatariū. fideicommissum vō dicitur

... dicitur... legatum... fideicommissum... deus... ius... hereditas... testator... legatarius... fideicommissarius... pias causas... bona... legatum... fideicommissum... deus... ius... hereditas... testator... legatarius... fideicommissarius... pias causas... bona...

ad. l. fal. Et intelligo heredē vniuersalē. nō solum eum qui insolidū est institutus heres. s; etiā qui in certa quota hereditatis. Sicut videm^r in falcidia que detrahi pōt per heredē institutū in dimidia. vt pbatur in. d. c. raynaldus.

VAn autē institutus in re certa habeat p omnia loco legatarij. **Rū.** Panor. post glo. in. d. c. raynaldus. dicit q; quo ad quedā habet loco legatarij. et quo ad quedā loco heredis. de quo dicendū vt in l. quociens. c. de here. insti. Et inter ceteros effectus operat vñū notabilē in instituto in re certa. quia coherede vniuersali nolente adire hereditatem: iste institutus in re certa habebit hereditates in totū. quia nō pōt testator p parte decedere testatus: et pro parte intestatus. l. j. §. si ex fundo. ff. de here. insti. quā vtilitatē non consequeret iste si foret purus legatarius. Immo pderet legatū ex q; et testamēto nō aditur hereditas. c. si omis. cā te. q; si per totū. Hoc tamē intellige de legatis nō ad pias causas. quia legata ad pias causas debentur etiam non adita hereditate. vt voluit **Bar.** in. l. pma. c. de sa. san. ecclie. de quo vide supra. **Ecclia pmo.**

VAn qd autē filius institut^r heres possit repudiare hereditatē paternā retenta sibi legitima. Dicendū est q; nō. quia cū in legitima etiā fuerit institutus. nō pōt pro parte acceptare et p parte repudiare. Et hanc opinionē tenet **Bar.** in. l. gerit. ff. de acq. here. et **Bal.** i. l. vnica. c. q; si nō pe. par. Et eadē rōne idē dicendū ē patre decedēte ab intestato. quia nō potest agnoscere hereditatem paternā. et p parte abstinere.

VAn autē legitima portio que debetur iure naturali amittatur ppter delictum patris commissum contra legem lese maiestatis. **Respon.** **Car.** in. de. pastoralis. de re. iudi. refert **Land.** tenere q; non. Et dicit q; filij audita condēnatione patris: si furtim capiant suam legitimā: non tenent saltem in foro anime ad restitutionem faciendam principi. quia possunt tenere de iure nature. que per ius posituum non potest tolli pro hoc de tel. **Raynaldus.** quia pater non potest priuare filium legitimā: nisi in casu ingratitude. c. de inoffi. te. quoniam in prioribus. **Facit autē.** de here. et fal. §. si quis autē non implens. vbi dicitur. q; etiam propter reatus inobedientie nō potest priuari filius legitima. **S; Zen.** tenet contrariū. quia per contractum potest tolli legitima. **Debetur** etiā deducto ere alieno. vt l. papinianus. §. quarta. ff. de inoffi. te. **Sed** in delictis quasi cōtrahimus. quia per quasi contractū quis se obligat ad penam. ff. de iure si. l. imperatores. fo. de lig. dicit opinionem **Zen.** esse veriorē quia legitima est quota honorum: quam habebat pater tempore mortis. nihil autem habet quando sunt confiscata. ff. de interdic. et rele. l. ij. Et p ista opinione facit q; notat **Bar.** in autentica. si qua mulier. c. de sa. san. ec. vbi dicit q; portio legitima filio debita. non debetur nisi post mortem naturalem. vt. l. j. §. si impuberi. ff. de coll. bo. vbi **Bar.** dicit. q; ille. §. facit ad. q. filius est condemnatus

pro maleficio. an pater debeat soluere condemnationem vsq; ad legitimam que filio debetur in bonis eius. Et dicit q; videtur tex. ibi q; non. quia in vita patris non debet legitima sperari: nec eius spes est vno patre. vt in dicto. §. si impuberi. Et plus pndit **Bar.** in. l. si. ff. de li. agno. vbi dicit. q; filius nullum ius habet in debito bonorū subsecio viuente patre. Et dicit q; de hoc videtur casus in dicta. l. si. quia patronus nullum ius habet in bonis liberti. et pro hoc. l. ij. ff. si a patrono. q; sue. ma. Et quod dictum est per **Bar.** q; legitima nō debetur filio nisi post mortem naturalem: intellige vel per mortem sibi equiualentē. puta. per mortem civilem. vt puta. per ingressum religionis. Et hoc quando ista mors civilis que introducitur p ingressum monasterij. habet omnino quo ad bona eundem effectum quem haberet mors naturalis. vt puta si ingrediatur religionem fratrum minorum. vt notat idem **Bar.** in dicta autentica. si qua mulier. pro hoc facit capitulo cum simus. de regula.

VAn autem consuetudo vel statutum possit tollere legitimam debitam filio. **Cy.** in. l. sancimus. c. de nup. et **Di.** in regula indultum. et **Bar.** in. l. titio. §. si. ff. de condi. et demon. tenent q; potest in totum tolli: mouentur. quia ista portio est de iure civili. quia olim non erat. ergo potest tolli per ius civile. Statutum autem est pars iuris civilis: nec est verum vt quidam dicunt q; ista portio succedit loco alimentorum. que debentur de iure naturali. quia si hoc esset verū: sequeretur q; mater nō teneretur aliquid dimittere filio. et fori^r nec auia. cum pater teneretur alere filios. l. si quis a liberis. ff. de li. agno. Item pater teneretur maritare filias. et non mater. l. si. c. de dotis promiss. Item pone q; filius sit industrius. ita q; potest sibi querere alimenta: quo casu pater non teneretur alere filium. dicta. l. si quis. sequeretur ergo q; pater vel mater non teneretur aliquid dimittere filio. quia cessat causa alimentorum. Et sic concludunt isti q; de rigore iuris. consuetudo vel statutum possit tollere legitimam. Et sic fortius valebit statutum. vt filia dote contenta non succedat cum fratribus suis. **Panomitanus** autē in dicto capitulo raynaldus dicit se credere q; vbi filius non haberet aliquid vnde viueret: non valeret statutum in totum absohens. **Dogetur.** nam de iure civili spurio nihil debetur. vt in autentica ex complexu. c. de in. cel. nup. Et tamen ius canonicum sequendo equitatem naturalem disponit vt spurio debeant alimentum. vt in capitulo cum haberet. de eo. qui du. in ma. ergo fortius hoc dicendum in legitimis. vt si ius civile vult excludere. possit ius canonicum illum rigorem tollere et temperare. **Sed** vbi filius haberet aliter vnde viueret procederet opinio contraria. scilicet vt valeat statutum vel consuetudo in totū absohēs legitimā. quia cessat illa equitas naturalis. quia tunc licet patri sicut et culibet disponere de re pna.

VQueritur de. q. quotidiana. nam communiter

testatores dicunt in testamentis suis. q si filij eoz non exequent eoz voluntates q eos exheredant ac etiam eos pmanant legitima debita iure nature. An autē non exequēdo eoz voluntates; maxime ad pias causas; incurrāt dictas penas. Glo. in. c. si heredes. de testa. limitat autenticā hoc amplius l. de fideico. dicēs. q filius institutus nō implēs voluntatē defuncti in relictis ad nō pias causas; solum pnavatur successione defuncti et non debito iure nature. Sed si relicta sunt ad pias causas; pnavatur etiā debito iure nature. Et licet glo. in fi. nō videatur hanc opiniōnē firmare; eam tamē sequitur Hosti. Fatetur tamē q si filiū peniteret; ecclesia posset sibi facere aliquā elemosynam. Sed Panor. dubitat de hoc. quia iura loquunt de relictis in testamēto. Sed portio debita filio debet etiam extra omne testamentū. Est etiā quasi debitū nature. unde iura solum voluerūt excludere a comodo habito per defunctū; quia exquo nō solvit onus; nō debet habere honoꝛē; seu emolumentū; que ratio cessat in debito iure nature. quia ista portio debetur sine aliquo onere. vt. l. quoniā in pioribus. l. de inofficio. testa. Item negare nō possumus quin res sit dubia. Et in dubijs benignioꝛē partē sequi debemus. vt in regula odia. de regulis iuris in. vj.

Virca tamen predicta diuersarum terrarum varia est cōsuetudo: que si rationalis sit et pscripta seruari debet.

Lex et cōstitutio. Quid

Lex est cōstitutio populi. in qua maioris uatū: simul cū plebibi aliquid sanxerūt. di. ij. lex.

Quis potest facere legem. Rūdeo. lex principiter respicit bonū cōmune. ordinare autē aliquid ad bonū cōmune est vel totius multitudinis. vel alicuius gerentis vicem totius multitudinis. Et ideo cōdere legē vel pertinet ad totā multitudinē vel ad personā publicam que toti? multitudinis curam habet.

Quis autē in speciali possit facere statuta. Vide supra Excommunicatoꝛ. Sunt autē tria necessaria ad legem seu cōstitutionē ad hoc vt lex liget. Primo. q sit facta p eum qui habet potestatem condendi. Secundo. q sit publice promulgata aut solemniter edita. de postu. prela. c. j. Tertio. q per inferiores sit suscepta et approbata. iij. dif. leges. Et si tu opponas q hoc videt absurdum. quia tunc potestas principis condentis legem penderet ab arbitrio subditoꝛ. Rū. q hoc nō ob. quia potest superior deputare exequutoꝛes. qui compellat subditos ad obseruantia legis vel cōstitutionis. nam tunc eo casu necessaria erit susceptio talis per subditos. Immo cōpellent seruare velint nolint.

Sed queritur de q. notabilis et quotidiana. Episcopus tūcētinus facit statutum: excommunicās mulieres portantes perlas; quod a nulla muliere fuit seruatus. querebat an omnes mulieres essent excommunicate. Quod nō. inducebatur. iij. dif. in

istis. et. c. se. que pban legem vel cōstitutionē ad hoc vt liget debere esse receptam moribus ventū Per quod videtur dicendum q dicte mulieres possent cogi vt reciperent; et obseruarent dictā cōstitutionem. quia statuta episcopi debent seruari. de ma. et obedi. c. ij. Rū. Car. in pbenio de. dicit q cum querit de receptione legis. videndū est an sit talis abusio que inducat cōsuetudinē. Et dic non receptionem legis tunc excusare nō recipientes. quando per cōsuetudinē contrariā est nō recepta. quā cōsuetudinē generalem pnceps scit et tollerat. Ita loquit dicto capitulo in istis. et capitulo se. Alis non vsus; seu nō receptio indistincte nihil operant.

Vide etiam aliam questionē in regula. es que fiunt. de re. in. in. vj. per Jo. an. in mercu. p quam soluetur et clarius questio pcedens. Episcopus vel superior precipit q. ppter honestatē melius seruandam: nulla mulier in loco sue iurisdictionis vtatur ornamentis. fucati coloris: siue auris; argenti vel gemarum vltra certam quantitatem vel mensuram. et contrafaciens excommunicauit. Queritur an contrafaciens incurrat penam. Ad partem affirmatiuam arguitur primo sic. Iusta episcopoz pcepta quemlibet obligant. sed istud est iustum; ergo et.

Maior patet per dictū capitulum. ij. Minor probatur primo: quia illud est iustum quod diuine scripture cōsordat. sed istud est tale. prime petri. iij. caplo. ergo et. Secundo illud est iustum; qd prohibet inhonestatē et ad honestatē reducat. sed istud est tale. ergo et. Tertio. illud est iustum quod phibet illud quod est peccatum vel puocatum peccati. sed istud est tale. ergo et. In contrariū arguitur. nō valet statutum neq sententia alicuius super eo quod ad eum seu eius officium nō pertinet. sed ornatus mulierū vel modus ornandi nō pertinet ad episcopoz. sed ad virum. ergo et. Secundo. statuta episcopoz que absorbent iurisdictionem alioꝛ: non valent. Sed istud est huiusmodi. quia absorbet ius maritoꝛ. ergo et. Lex nō debet alijs scandalum inferre. Sed huiusmodi statutum est tale. quia marito scandalum generat. cum contra voluntatē suam mulier deponat ornamenta et mulier manet perplexa. nesciens cui debeat obedire. Quarto. pprium votum est magis obligatorius. q superioris pceptum. h mulier pprium votum factuz etiam de licentia sui mariti nō potest iuste contra voluntatē mariti exequi. ergo nec pceptum superioris. So. distinguendū est vtrum ornatus talis sit peccatum. Ad quod sciendum distinguendum est inter ornamentum fucationis et vestum. Primus cū sit species fictionis et adulterina fictio non potest esse sine peccato. Et hoc si facis vult fingere pulcritudinē quam nō habet. quia hoc non licet. Secus si vult occultare turpitudinē et aliqua causa maxime extrinseca. Ornatus autē supfluis vt vestiū et hmōi. in non nuptis mulieribz ē mortale vel veniale vel sine fm intentionē. Ex quibz dico q statutum episcopi et causa factū. de sui natura bonū est. Et iō qcuq;

Handwritten marginal notes in a smaller script, continuing the discussion of law and episcopal authority.

fucis vitur: saltem ad fingenduz pulcritudinem quā non haber. incidit in penā. quia cum fucatio de sui natura sit mala: merito potest prohiberi in quo nec vxor debet obedire marito. Circa autem alia ornamenta dico. q̄ innupta tenetur p̄cise obedire statuto episcopi. viij. q. j. sciendum. 2. capitulo quid culpatur. xxiij. q. j. Circa autem nuptā dic: q̄ aut vir consentit expresse vel tacite. non precipiendo contrarium. Aut expresse phibet. Primo casu debet mulier seruare statutum. als inderet in penam. quia tunc nō infertur impedimētum supra positum: q̄ ad statuti obseruantia non tenetur. In secundo casu quando scz vir contrariū p̄cipit q̄ntuz in affectu. p̄prio: debet velle obedire statuto sed in effectu potius obediat viro: contra cui⁹ viri voluntate tale statutū in his nō potuit eam obligare. hec Jo. an. Et p̄ p̄dicta patet r̄silio ad argumenta hinc inde.

¶ Quid autē de monialibz. An eis imponi possit clausura. Respon. Dir. li. ij. dicit. q̄ licet nulli religioso vel religiose possit imponi regula artior. s. cōtra eius voluntatē. lxxiiij. dif. gesta. 7. nōt Ber. ne de. vel mo. capitulo relatum. potest tamē imponi modus per quē regula melius 7. honestius obseruetur: sicut etiā vt omnes mulieres religiose inducantur. extra de sta. re. periculofo. li. vj. vbi dicit Jo. mo. 7. Archi. q̄ modus in cohabitando taxat 7. fm naturā rei sit cura: euz non deceat mulieres euagari. extra de iudi. mulieres. li. vj. Et licet non possit superior sine voluntate omnium mutare strictius ordinē. extra qd me. causa cum dilectus. potest tamē facere p̄stitutiones austeriores. vt notat Inno. 7. Hosti. extra de regula. super eo. vbi Panormi. querit. nunqd maior pars p̄uentus possit reformare regulā antiq̄tus institutam. inuita minori parte. 7. allegat Inno. tenentē q̄ sic. imo plus sentit Inno. q̄ maior pars potest facere statutum artando singulos ad strictiorem regulā q̄ fuerit antiq̄tus instituta. licet em̄ fm eum nō possit maior pars mutare religionē. inuita minori parte. vt in dicto capitulo euz dilectus. Tamen stante religione potest indicare vitam austeriorem. De hoc tamen scdo videtur. d. pe. multum dubitare. quia hec austeritas nouiter indicta cōcernit illos de religione vt singulos. nō vt vniuersos. Et sic nō videtur q̄ strictior modus viuendi possit indici per maiore: inuita minori. Vide etiā glo. in regula. q̄ omnes. que format. q. in papa. nunqd possit indici strictiorem vitā religiosi. q̄ eorum regula erigat. 7. concludit q̄ sic vt nō possint religiosi resistere. ex quo semel voluntatē eorum transfulerunt in superiorem. Et hoc videtur probari in dicto capitulo periculofo. Et idem posset hodie facere. vt etiam notat Jo. an. de regula. c. Iohes.

¶ Sed infra qd tempus incipit artare cōstitutio. Respon. fm panor. in capitulo cognoscentes. extra eo. cōcludendo dicta doc. q̄ aut cōstitutio ponit tempus post cui⁹ lapsus vult ligari. Et standum est tempori determinato. Et sic intellige. ca. cum singula. de pben. li. vj. Ad eo q̄ si cōstitutio

dicat. q̄ ex tunc vult ligare q̄ immediate ligat. Ad intellige respectu retractatōis actus nō autē pene quia absurdum esset ad penā obligari ignorantē vt in dicto capitulo cognoscentes. Nam verba generalia debent restringi ad hoc vt absurditatē nō includant. Aut cōstitutio non apponit tempus sed simpliciter loquit. Et tunc. aut est cōstitutio inferioris a p̄ncipe. puta. alicuius collegij vel ciuitatis aut episcopi: 7. hmoi. 7. immediate ligat omnes facta. p̄mulgatione: nisi forte absentes 7. ignorantes quibz nec tempus dabo: nec limitabo. sed iudicis arbitrio relinquo. tamē in cōstitutionibz inferiorz a p̄ncipe opinio est determinata. extra eo. vt animaz. li. vj. videlicet q̄ tales p̄stitutiones nō ligant ignorantes. Aut vō loquimur in cōstitutione p̄ncipis. Et fm oēs dant duo menses p̄ autē. vt facte no. cōsti.

¶ Sed dubium est inter doc. quid si ante lapsus duoz mēsiū cōstitutio veniat ad noticiā. An immediate liget. Glo. notabilis in. c. ij. de re. ec. non alie. in. vj. tenet q̄ sic. Idē Pan. in dicto capitulo ij. Idē tenet Hosti. Et hec opinio placet Panor. quā etiam sequit Jo. de lig. Nam frustra spectat euentus: cui⁹ nullus est effectus. vt in. c. cū cōtingat. de of. del.

¶ Sed dubiū est quādo incipiant currere isti duo menses. tex. in. d. autem. videt velle q̄ a tempore publicationis facte in puincia: Alij dicunt sufficere generalem publicationem in curia romana. Et vide glo. sup. data. li. vj. super qua dicit Jo. an. q̄ aut loquimur in cōstitutione impatoris. Et habz locū prima opinio. Aut pape. 7. sic p̄cedit secunda opinio. Ratio diuersitatis: quia imperator dicitur p̄ puincias. nō autē sic papa. hanc opi. Jo. an. expresse tenet Panor. in. c. nouerit de sen. ex. vbi dicit q̄ opinio Jo. an. sibi videt verior. quia cōstitutio pape nō est necessario publicanda in qlibet puincia s̄ satis est q̄ publicetur in curia romana. Et hoc tenet. licet panor. in. d. c. cognoscentes dicat se dubitare de opi. Jo. an. Pape em̄ nō hz pedes plumbeos. s̄ plumbeos 7. est q̄si immobilis. Ita bilisq̄ manens dat cuncta moueri. Ideo eius statuta nō sunt singulorū auribz conculcanda. c. j. de postu. prela.

¶ An autē sit indistincte ver. q̄ lex siue statutum nō afficiat vere ignorantes. licet statutū p̄cesserit: dic fm Panor. in. d. c. cognoscentes. q̄ hec est vera cōclusio q̄ aut ignorantia est sine omni culpa. 7. tūc euitat oēm penā legis. p̄ tex. clarū. in. c. cū in tua. q̄ ma. ac. pos. Aut ignorantia non excludit omnem culpā. sed solum dolum tamen fuit in lata culpa. Et hoc casu dic vt habes s. c. ignorantia vbi habes singularia de hac mā. Et an lata culpa equiparetur dolo. Et an q̄s possit incidere in excōmunicationē sine dolo.

¶ An autē allegans ignorantia sit admittendus ad probandum ignorantia. Respon. fm panor. q̄ indubie admittitur. p̄batio ignorantie. vt in dicto capitulo. cū i tua. 7. in capitulo p̄mo de postu. pre. vbi dicit q̄ non facile admittit. ergo sequitur

q̄ admitti potest.

Qualiter autē admittat̄ pbatio. R̄s̄dit **Dir. li. iij. fm Jo. q̄ pp̄io iuramēto. extra de sen. ex. li. v. el. ij. vel alio modo si potest: probando se fuisse in alio loco vel eē dyocesi fm Ber. Inno. z Host. in. d. cum in tua. nisi p̄sumptio aliqua sit contra eum. quia tunc nō crederet iuramento suo. p̄ hoc q̄ in dependentibz a cōscientia alicui. non statuit iuramento illius vbi sint aliquę cōiecture in contrariū. vt dicit **Panoz. in. c. vidua. de regula. Pre-** dicta vera sunt in foro cōtentioso. Secus autē dicendum in foro anime. vbi conscientie sue statuit. **Et vt dicitur est vbi quis esset. sine omni culpa. ibi nullo modo potest esse pena. Quid em̄ peccat qui p̄sentis legis inficius p̄stinā sequit̄ obseruantia: L. de testa. l. iubemus in fi.****

Utrum constitutio respiciat p̄terita. R̄s̄. futura t̄m̄ respicit: non p̄terita. d. c. cognoscentes. nisi in ea nominatim de p̄teritis caueat. extra eo. c. fi. **Sz adde singularissimū dictū semper menti tenendū Panoz. in. c. quoniam symoniaca. de sy. q̄ p̄stitutio iuris antiqui declaratoria: addens nouaz penam nō extenditur respectu pene ad p̄terita. Et sic respectu illius pene censet̄ noua constitutio: qd̄ optime pbat̄ ibi. Nam licet ante illā cōstitutionē concilij symonia cōmitteret̄ in receptione monialiuꝝ p̄cio dato: t̄m̄ ista pena nō erat sic statuta. s. q̄ moniales cōmittentes symoniā in eaz̄ receptione: expellerent̄ de monasterio z in artioribus monasterijs ad agendū penitentia detruerent̄: que pena nō extendit̄ ad moniales p̄ symoniā ante istā cōstitutionē receptas. Hanc opinionē tenet **Pau. de elec. in. p̄hemio clementinaz. Idē Lar. p̄ glo. in. de. ex. graui. de vsur. vbi dicit q̄ cōstitutio quo ad penā concernit futura. Et sic vult q̄ cōstitutio penalit̄ habens etiā rōnes de p̄terito: quo ad penam concernit futura t̄m̄. Idē **Land. Idem Panoz. in. d. c. fi. vbi dicit singulariter q̄ cōstitutio iuris naturalis declaratoria extenditur ad p̄terita Ratio quia ille qui declarat: nihil de nouo inducit. l. heredes palā. ff. de testa. vnde potius ligat̄ cōstitutio antiqua q̄ noua declaratoria. Et per hoc cessat ratio. c. cū tu. de vsur. vbi videtur declarare ius naturale z diuinū. Non em̄ de nouo damnat vsurarios. s. potius declarat eos de iure diuino reprobatos. Et plus dicit **Panoz. q̄ vbi constitutio est p̄tim declaratoria z partim noui iur̄ edictoria licet concernat p̄terita inq̄ntū est declaratoria: nō tamē inquantū est noui iur̄ edictoria. Pone exemplum. Dicit̄ cōstitutio q̄ nemo audeat vsuras exercere. z quicunq; exercuerit puniat̄ publicacione omniū bonoz. Nam certe licet factū sit dānatum de p̄terito: tamen pena publicacionis cum sit de nouo. nō extendet̄ ad eos q̄ vsuras exercuerūt ante istā cōstitutionē.********

Et per p̄dicta soluit̄ questio q̄ quotidie accidit de iure cōmuni: exigētes pedagia a clericis: sunt ex cōmunicati ex cōmunicacione papali dūtaxat. vt in c. q̄q̄. de cēsi. li. vj. Sed p̄ quāsdā extrauagātes. z p̄cessum curie a tpe pauli sc̄di sunt ex cōmunicati ex cō-

ratione papali. **Pone qdā gabellarij ante dictas extrauagantes. z dictū p̄cessum: exegerunt pedagia a clericis: quibz gabellarij indurati p̄manserūt in dicta ex cōmunicacione ep̄ali. d. c. q̄q̄. Et etiaz post dictas extrauagantes. z p̄cessum. Querit̄ an non obstantibz dictis extrauagantibz p̄cessu: possint absolui ab ep̄o de dicta ex cōmunicacione. An vō p̄pter h̄mōi extrauagātes sint z ipsi ex cōmunicati ex cōmunicacione papali. R̄s̄. patet ex dictis: q̄ licet h̄mōi cōstitutiones sequētes sint iur̄ veteris declaracione. t̄m̄ q̄tū ad penas ex cōmunicacionis vel alias penas in eis cōtentas: nō extendunt̄ ad p̄terita. z sic nec ad illos: quare optime ep̄s poterit eos absoluerē. Idē dicit̄ in similibz casibus.**

Utrum posterior cōstitutio toliat priorē. R̄s̄. tollit etiā si de p̄ori nullā faciat mentionē. ex de p̄gna. spi. c. j. licet secus sit in rescriptis. extra de rescriptis ceterum. z. c. ex parte.

Utrum autē cōstitutio de nouo edita tollat cōsuetudines z statuta particularia locoz vel personarum singulariū. R̄s̄. fm doc. q̄ nō. dū tamen sint rōnabilia. cuz sint facti z in facto consistant. et ea potest papa pbabiliter ignorare. nisi de hoc expressam mentionē cōstitutio fecerit. extra de cōsti. c. licet. li. vj.

Quid si ep̄s fecit statutū z papa fecit postea cōstitutionē nouā contrariā statuto. quo solū cauet̄ ius commune. vt extra de eta. z quali. p̄terea. que q̄tū ad p̄sentationes patronoz est hodie reuocata. extra de insti. li. is. li. vj. Nunq̄d sublatū est statutum ep̄i quo id simpliciter continebat̄ qd̄ dicit̄ dicta decre. p̄terea. Et sic de multis alijs. R̄s̄. fm Directoriā q̄ sicut sublatum est ius cōmunicata z statutū qd̄ simpliciter continebat̄ ius cōmune. cum illud nō sit facti. nec cōsistat in facto. immo sit iure z consistit in iure. cum hoc casu cesset ratio. d. c. licet. fm Inno. z Hostien. Et si contrariū diceret̄: iam ep̄iscopi possent tollere potestatem summo pontifici faciendi iura in dyocesis suis in statuendo simpliciter que iure cauēt̄. hec notat̄ **Archi. z Jo. an. in. d. c. licet.**

Utrum leges humane obligent in foro conscientie: Respon. fm Tho. p̄ma secunde questione xcvj. leges humane si iuste sint habent vim obligationis in foro conscientie a lege eterna a qua deriuantur fm illud **Proverb. viij. per me reges regnant zc. Dicunt̄ autē leges iuste. P̄mo ex fine quando scilicet ordinant̄ ad bonum cōmune. Secundo ex auctoritate scilicet quando lex lata non excedit potestatem ferentis. Tercio ex forma quando scilicet fm equalitatez proportionis imponuntur subditis onera ad bonum commune. Et fm hoc leges huiusmodi onera imponēt̄ iuste sunt z obligant in foro conscientie distinc. it. quicunq; leges vō iniuste non obligant. Sed ad sciendum quando leges humane ligant in foro conscientie ponunt̄ due regule singulares: p̄ quas soluuntur questiones infinite: quas format̄ **Panoz. ex mente docto. in capitulo. quia plerq; de immu. ecclē. Diuina regula est. vbi cunq; ius positiuū habens****

concursum legis seu equitatis naturalis disponit super restitutione vel retentione; seruanda est talis lex etiā in foro cōscientie. hec regula pbat̄. q̄ lex positua peccati nō nutritua est seruanda etiā in foro cōscientie. ex quo nulla alia lex distinguit illo casu inter for̄ iudiciale et penitentialē. nec subest causa distinguendi. Sunt etiā superiorū leges obseruande. ex quo nō occurrit aliqua equitas naturalis in contrariū. Secūda regula vbiq̄q̄ inter legem posituam et legem naturalem datur discrepantia: seruanda est lex: seu equitas naturalis in foro anime: nisi lex positua ex aliqua iusta et vera causa disponat contra illam. l. naturales. tunc etiā nō est equitas naturalis seruanda. Exemplū huius vltime regule ponit Danor. quando quis est obligatus ad debitū de iure naturali tñ quale est qd̄ debetur seruo. Nam seruus nō obligatur alicui nec alicui sibi nisi naturaliter vt in l. naturaliter. ff. de cōdi. inde. Nam q̄ntū ad ius naturale atinet: omnes homines equales sunt. idō Inno. dicit q̄ tale debitū est soluendū seruo in foro cōscientie. Ita q̄ de tali nō potest inde fieri elemosina per obligatū. Secūdo ista questio deciditur p̄ regulam p̄cedentē. Nam licet ius posituū tali debito naturali nō assistat. tamen non tollit obligationem ex sufficienti causa. Ideo equitas iur̄ naturalis est in foro penitentiali seruanda. Et pone exemplum. Cum quis promisit aliquid dare seruo. nam ex consensu suo obligatur naturaliter. Quaaliter ius posituum ex aliqua causa iusta possit disponere etiā contra ius naturale. vide supra. Conuetudo.

Que autē sint leges iniuste. Rñ. fm Tho. vbi supra. iniuste sunt. Primo per contrarietate ad bonum humanū. Et hoc tripliciter. s. prijs modis supradictis. Nam vno sunt iniuste ex fine. s. cum aliquis p̄sident leges imponit onerosas subdit̄ nō p̄tinentes ad vtilitate cōmunē. sed magis ad proprium comodū aut gloriā. Secūdo ex auctoritate. s. cum aliquis fert legē vltra cōmissam sibi potestatem. Tercio ex forma. puta. cū in equaliter onera multitudine dispensant. etiā si ordinētur ad bonum cōmune. Et tales magis sunt violentie q̄ leges. vnde non obligant in foro cōscientie: nisi forte p̄pter vitandū scandalū. Itē iniuste sunt. p̄pter contrarietate ad bonū diuinum: sicut leges tyranorum inducentes ad idolatriā vel ad qd̄libet aliud qd̄ est contra legē diuinā.

Sed nunqd̄ inter leges imperiales que nūc vigent sint aliqui casus illiciti. et fm animā non seruandi. Rñ. sunt multi quos habes in hoc opere hinc inde. Sed adde theoricam doc. ad p̄dicta. q̄ vbi ius civile nō reprobāt ab ecclesia nec continet in se peccatū. debet obseruari in foro anime. Sed Danor. limitat dictā theoricā: dñm modo talis lex civilis nō foueat lucrū. p̄ximo damnosum nec rigo rem: tunc in foro anime seruāda est. Adde etiā aliam limitationē quā ponit idem Danor. in capitulo raynaldus. de testa. q̄ vbiq̄q̄ ius humanū est fundatū super p̄sumptione: non est obseruandū

in foro anime: si veritas est contra p̄sumptionem. vt de inuentario nō confecto ab herede. q̄a tunc non potest detrabere falcidiā. quia tunc ius non p̄sumit q̄ hereditas nō sit exhausta legatis. s̄ potius q̄ bona hereditatis vsurpauerit. Et idō etiā tenet vltra vires hereditatis. Et huic iurius canonicū non resistit. immo videt̄ approbare in d. c. raynaldus. Et tñ in cōscientia non tenet vltra vires hereditatis.

Quid de condentibus leges iniustas? Respon. si leges iniuste sunt contra libertate ecclesie: tunc cōdentes et seruantes sunt excoicati ipso facto. vt dicitur est s. Excoicatio. xvij. Si vō sint simpliciter cōtra aliqua dei et ecclesie mādāta. vt puta. q̄ licet at sic et sic facere symonias vel alienare feudū p̄cipue ecclesiasticū et hmoi. Ipso iure nō valent. dis. viij. que cōtra. Et faciētes et seruātes peccant mortaliter. et de sy. cū in ecclesie. et c. nō satis. Et si qui damnati sunt occasione talis legis: cōditores et heredes eor̄ tenent ad restitutionē. Illi etiā qui induxerunt cōditore ad talem legē faciendā tenent insoludū. Et similit̄ oēs seruātes tenent ad restitutionē omnium eor̄: que talū occasione legū lucrati sunt: vel alios dānificauerūt. Et eodem modo illi directe magis peccant. et tenent qui leges cōdunt contra deū.

Libertus est ille qui ex seruo factus est liber p̄ manumissionem. Manumissor autē patronus dicitur. et semp̄ libertus patrono tenet ad qdā obsequia. Ingenuus autē vocat̄ q̄ liber natus ē. Et sic nulli tenet obsequia. Est autē casus q̄ libertus eripit in ingenuitate. s. si a dño fuerit expositus languidus cuiuscūq̄ etat̄: vel si ei alimēta impie denegari cōtulerit: hoc ipso libertus fit ingenuus. et seruus liber. Idē si pater filium exponat languidū: hoc ipso filius a patria p̄tate liberatus est. Illi tñ q̄ hos suscipiūt. nō p̄t̄ p̄pter hoc in eor̄ p̄ionis ius aliqd̄ vendicare. et de expo. et lan. c. vnico.

Libertus possit reuocari in seruitutē. Rñ. libertus in seruitutē reuocat̄ p̄pter ingratitudinē. s. cū manus iniecerit in patronū aut atrocem iniuriā seu graue damnum rerū vel vite piculum inferre p̄sumpserit. vt in glo. et de dona. c. fi.

Que est differentia inter libertum ecclesie et priuatum. Respon. fm Hostien. est multiplex. Prima. quia liberti ecclesie reuocant̄ in seruitutē. p̄pter operas non prestitas. xij. questio. ij. dicit̄

libertus est ille qui ex seruo factus est liber p̄ manumissionem. Manumissor autē patronus dicitur. et semp̄ libertus patrono tenet ad qdā obsequia. Ingenuus autē vocat̄ q̄ liber natus ē. Et sic nulli tenet obsequia. Est autē casus q̄ libertus eripit in ingenuitate. s. si a dño fuerit expositus languidus cuiuscūq̄ etat̄: vel si ei alimēta impie denegari cōtulerit: hoc ipso libertus fit ingenuus. et seruus liber. Idē si pater filium exponat languidū: hoc ipso filius a patria p̄tate liberatus est. Illi tñ q̄ hos suscipiūt. nō p̄t̄ p̄pter hoc in eor̄ p̄ionis ius aliqd̄ vendicare. et de expo. et lan. c. vnico.

Locatio

ni. Secus in liberto p̄uati. **L. de liber. causa. solō Inno.** tamen intelligit hoc de obsequijs impositis: nō de alijs. **Secunda** quia filij libertorum ecclesie etiā nati post manumissionē sunt obnoxij ecclesie. **xij. q. ij. de libert.** **Secus** in alijs. **L. de libertis. 7. cor. li. l. j. et. ij.** **Tercia** quia liberti ecclesie tenent seruire ecclesie etiā si nulla opera sint eis imposita. **d. c. diaconi. Secus** in alijs **fm Inno.** **Quarta** quia liberti ecclesie si iniuriē ecclesie vel accusent illā vel testificent contra illā reuocant in seruitutem. etiā si ordinati fuerint. **liij. di. qui ex famul'** **Quinta** quia liberti ecclesie manumissi ad hoc vt ordinentur. non possunt de acquisitis quocunq; modo ad alios transmittere **fm quosdā:** quin potius omnia ad ecclesiā ptinebunt. **Sed** verius puto q; hoc verū sit: solum qm̄ in manumissione fuit dictū. al' s' etiā testamentū possunt cōdere de his q; acquisierūt **fm Lan. Ray. Vl. 7. Hosti.**

Locatio vel cōductio
Ulocator dicitur qui rei sue vsum alteri pro p̄cio concedit. vt cū loco tibi domū meā ego sum locator. tu vō conductor. **Et** qm̄ etiā dicitur quis locare operas suas quando offert se ad faciendū aliquid pro p̄cio vel etiā quando accipit rem vt faciat in ea aliquid. qd̄ dicitur innominatus contractus.

Quo tempore debet solui merces pro re locata. **Rñ. fm Panoz. 7. cōmuniter doc. in. c. ppter sterilitatem. extra eo. q; si fuit conuentum de tempore: standū est conuentioni. Aut** nihil est dictū 7. consideratur consuetudo loci: seu lex municipalis. **Si** autē non apparet de cōsuetudine vel mos est varius. tunc fienda est solutio in fine anni. **Sed** dubium est quid in alio contractu vbi quis se obligauit ad aliquid faciendū p̄ certa mercede. nunq; solutio mercedis sit differēda in fine. ex quo nihil fuit actum. **Dic fm Panoz.** vbi supra q; inspicienda est causa quare dari debeat solutio. nam si pro sumptibus tunc debet fieri solutio in principio. quia videt hoc tacite actū. **Si** autē soluit p̄ labore seu remuneratione: debet considerari q̄litas persone. **Nam** si edificator obligat se p̄ me edificare palacium. verisimile est q; successiue habeat certam quantitātē pecunie. aliter nō possz se comode sustentare. vbi autē cessaret hec consideratio vel similis est faciendū in fine. **Et nota fm Panoz. in c. puenit. de arbi. q; differentia est inter soluere annuatim 7. quolibet anno. Nam** si p̄misi tibi soluere annuatim: teneor in principio anni soluere. **Si** autē p̄misi soluere quolibet anno: tunc in fine anni fiet solutio. vnde versus. **Anno** si debes: in fine teneberis anni. **Annuo** si debes: tunc respicias caput anni.

Quid autem dicendū de architectore qui accipit ad edificandū aliquod palatium vel domū expensis suis p̄ certo p̄cio 7. in fine laborij multum perdidit. **An** dominus in conscientia teneat compensare. **Respon. fm Archi. flo. q; dominus non tenet in aliquo sibi compensare. 7. talis archi-**

rector: tenetur diligenter operari. etiam si paruum salarium inde recipiat. quia debebat ipse in principio hoc aduertere. **Verum** est tamen q; quando conductor talium percipit q; iste nimis parum lucratur ex tali pacto eo non obstante. debet supple re ad competentē mercedē. 7. p̄cipue quando in tali opere supuenit casus qui bene nō potuit p̄videri. **Hoc** tamē dictum videtur limitandum per **L. marcius. ff. loca. iuncta glo. 7. l. fi. co. ti. vbi** fit singularis distinctio circa hoc q; aut hoc perijt casu fortuito vel vi naturali. vt terremoto et huiusmodi. **Et** istud periculum est domini. **Idem** si vicio solū **Secus** si vicio operis. quia tunc ptinet periculum architectori. **Et nota** hanc distinctionē q; valde singularis est.

An quibus casibus potest dominus expellere inquilinū. **Et** inquilinus dicitur proprie conductor rei vrbane. **Colonus** vō rustice. **Respon. fm doctores** in dicto capitulo propter. q; in q̄tuor. **Primus.** si domus locata necessaria facta sue habitationi sit. puta. si domus quā inhabitabat casu destructa est. hoc intelligit **Directora** qm̄ aliam domum que sua erat habebat locator tempore locationis. sed casu perijt. **Nam** si tunc nullam habuisset nisi illam quā locauit. etiam ad suam habitationem illam recuperare nō potest. quia hoc a principio p̄spicere debuit. **Aut** si postea duxit vxorem vel alia similis necessitas superuenit. intellige **fm Hostien. 7. Panoz.** quando tempore locationis ista necessitas non imminēbat. **Et** ideo dicit **Panoz.** ex textu dicto capitulo propter. ibi non imminēbat. q; contrahens cum homine parū diuite vel qui labitur in facultatibus seu male vititur substantia sua. non potest postmodū cum facere capi tanq; suspectum de fuga cum conditio illius esset sibi satis nota tēpore contractus. **Secundus** casus est. si domus habet necessitatē reparationis. **Et** intellige de necessitate orta post locationē. **Et** cum tempore locationis resectio illa necessaria nō erat vel p̄uidebit dominus inquilino de alia domo. **ff. e. cum in plures. 7. equē idonea fm Directo riam.** **Et** his duobus casibus remittenda est pensio p̄ rata temporis. **Tertius** si conductor pueris in domo versetur. vt si tenet porcos in solario vel non habitat in ea **fm pactum conductionis** vel si deteriozem facit vel feminas malas ibi tenet: aut etiam pueros homines vt lenones 7. huiusmodi ar. in autē. de leno. §. sancimus. **An** autem hoc casu sit remittenda pensio. **Dixerunt** aliqui vt notat glo. in dicto capitulo propter. **fm quosdam** nō esse remittendam partem pensionis pro rata temporis quasi compensando. **Sed** glo. ibi dicit non esse verum. quia dominus tenet remittere. potest autem agere contra inquilinum p̄ damno dato actione legis acquirie: vel ex locato. **Sed Panoz.** dicit hoc procedere **fm Joh. an.** quando peruerse versatur dando damnū. vt si tenet porcos in solario vel aliter dānicat domū. vt spargendo aquā sup lignis. nā tunc dñs potest expellere satisfaciendo. p̄ rata pensionis. q; tūc agit ad dānū. **Sed** re-

[Marginal notes in a smaller hand, partially cut off on the right edge of the page.]

missio fit p residuo temporis. **S**i peruerse se haberet in domo sine damno. puta tenendo pstituta lum. vel ludum. vel exercendo vsuram: tunc pot expelli nō remissa sibi pensione. p rata. quia dominus nō debet sustinere hoc damnatum ex culpa inquilini. Et intellige hoc quando dominus ignorabat conditionem inquilini. Als damnatum est sūm. q nō poterit expelli nisi tps. Quarto cū inquilinus p bienniu nō soluit pensioe: q pte expelli. **S**i circa hoc Panoz. pcludit. q aut locatio fuit facta ad longum tempus. Et dicit longum tps. x. annoz et non minus. Vide s. legare. Aut ad modicum. **P**ri mo casu. aut fuit pstituta vna pensio p toto tempore: et potest expelli si non soluit tempore puento. quia si non fuat ptractum: non est sibi fuanda fides. aut pensio est pstituta singulis annis. Et tūc habet locum dict. c. ppter. vt si per biennium non soluit: expelli possit. Et pcedit etiam si fuit actum inter contrabentes. vt non possit expelli durante tempore. Nam debet intelligi: eo soluente pensio nem. vt est tex. in l. quero. s. inter locatorem. ff. e. Secundo casu principali. quando est ad modicum tempus: tunc non est necesse expectare biennium Sed si non soluit pensioem tempore debito potest expelli: etiam ppria auctoritate. Et est ratio diuersitatis inter hunc casum et precedentem. quia hoc casu nō habet inquilinus ius in re. vnde si expellitur non competit sibi aliquod interdictum p dominum. ar. in l. colonus. ff. de vi et vi. ar. Sed in precedenti casu colonus possidet naturaliter: et habet piguius ius. Ad hoc. l. ij. si agervec. Ideo nō potest sic repente expelli: sed expectatur biennium Potest tñ dominus agere actione locati ad recipi endum pensioem tpe debito.

An autem inquilinus possit ex causa dimittere domuz inuito domino. **R**s. **V**in. et **F**o. an. dicūt q sic. vide glo. que hoc tenet in l. si in lege. ff. loca. Exemplum dat Panoz. l. ppter superuenientem pestē. **M**az si ppter necessitatē supueniētē poterit dñs expellere inquilinum: ita inquilinus domuz dimittere. nam magna videt necessitas timor mortis. Intellige q hoc casu tenet sibi remittere pensioem p rata. als parum sibi. pdesset hec facultas. **D**icit tamen Panozmitanus. q vit in practica potest obtineri: licet quod dictum est sit satis rationale.

An scholaris contrahens societatem cum scholaribus: si vult recedere et alium ponere loco sui possit. **R**espon. Panoz. in c. inter dilectos. de fi. instru. dicit q sic. **I**dez tenet Bal. in l. nemo. l. loca. nisi socius vellet locare partem suam persone inhoneste: quia tūc non posset. vel nisi inter eos aliud esset conuentum. vt dicta l. nemo. Sed an possit hoc facere inuitis socijs. **G**lo. in l. loca. s. si. dicit q licet possit alteri locare iure conductionis. ratio tamen societatis. phibit: que pneulet iuri locationis. **B**al. tamen videt tenere. q etiam inuito socio possit locare ex causa: nisi vt dictum est vel locare persone inhoneste. **I**dem videt tenere **L**y. in l. viani. l. locati.

Et per hoc queritur: quid de duobus socijs: q habent domum communem. vnus vult pensionare et alius habitare. quis preferetur? **D**ic q ille qui vult habitare. Et de hoc videt glo. in l. Sabinius. ff. communi diui. Et nota etiaz q socius pgre pfectus non potest petere pensioem a socio: li totam domum socius habitauit. sed bene posset petere si socius domum alteri locasset sub pensioe fm **B**al. et **I**molaz. in l. duo fratres. ff. de acq. here. **Q**uod **P**au. de castro. dicit se habuisse de facto. **N**ota etiam q illo quod est commune non est pprie meum. vt. l. q. q. c. qui. te. fa. po. **P**er qd infert **B**al. ad questionem. **S**tatuto cauef. q si quis alium vulnerauerit in domo percussit. q am putetur ei manus. q non intelligitur de domo comuni. **C**um verba in statutis debeant pprie intelligi. l. ille aut ille. r. l. nō alit. de le. ij.

Utrum doctor possit expellere fabrum qui moratur iuxta scholas. **R**espon. **B**ar. in l. j. ff. lo. ma. refert **J**a. de are. distinguere. q aut doctor preuenit fabrum. Et tunc doctor preferitur. vt. l. ij. s. si quis. ff. ne quid in loco publico. **A**ut faber preuenit doctorem: et tunc aut doctor nō potest aliquo modo alibi comode stare: et tunc preferitur doctor quia ppter necessitatem frangitur diuina reuerentia vt. l. omnes. l. de fer. **A**ut potes comode icholas alibi facere: et tūc secus. **E**o q preuenit. vt. l. si pluribus. de leg. primo. **S**i vō simul concurrunt: preferitur doctor. quia maior preferit minor. **B**ar. autem dicit. q hoc totum pendet ex officio iudicis considerata dispositione locoz et antiqua consuetudine ptracte. quia forte ibi est consuetum semp legi et ex alijs circumstanceijs iudex preferet doctorem vel fabrum. **I**dem in duabus scholis ita p in qd q se inuicem impediunt. vt. l. j. c. de stu. li. vt. ro. li. xj. Et in ambiguis preferitur doctor fabro. quia in doctor versatur publica vtilitas. et in communi et in quolibet particulari: q quilibet potest audire doctorem et addiscere. **I**dez puto si faber stat iuxta domum vnius scholaris vel plurium. **A**d hoc pprie facit dicta l. j. so. ma. Et quia veritatē hec vtilitas respectu vniuersi et est apta afferre in quolibet particulari. quia per scientiam efficitur doctor et forte papa vel cardinalis vt tota die videmus. hec **B**ar. Et per hoc etiam dicit potest q scholaris vel doctor potest inhibere alij scholari vel doctori vt legat voce demissa.

In quibus casibus remittat census vel pensio rei locate. **R**espon. si conductor expelli fit remissio p rata temporis: vt dictum est supra. **I**tem ppter id quod preter consuetudinem euenit. vsperta. tempestas vel alia aeris interperies in denustatione fructuum. vt. l. ex conducto. ff. eo. **D**irec. hoc intelligit quando ex vicio terre insolito et fortuito hoc accidit. s. si vicio et debilitate terre hoc accidit: nulla fit remissio. vt quia vinum coacuit. vel herbis segetes corrupte sunt. quia hoc potest colono imputari. quia nō remouit herbas et alia impedimenta. **I**tem fit remissio non extinguendatione fluminis insolita. sed per terremotum. vel cau-

requirit diligentissimam curam, et tunc tenebitur de leuissima. dicitur. §. qui columnam. aut non locat operas in re talis importatione. et sic vera est opinio glo. quia tenet solum de leui. Item illi qui locant operas suas ad custodiendum res alicuius. vel incidendum ligna pro domo edificanda. vel huiusmodi tenentur de damno dato. Item qui recipit pallium meum. et postea per errorem dedit alteri: tenetur: quia non toleratur error in facto. pro. d. l. Item querit. §. Item si pallium. Item si vestimenta pollienda accepit et mures roserunt: de culpa tenet. d. l. Item querit. §. si fullo. Item si aliquid sartendum. vel polliendum. vel gemmam sculpendam. vel includendam accepit: tenetur. excepto si res vicio suo frangat. nam tunc non tenet nisi per speciale pactum. Et eodem modo si vitulos pascendos accepit. vel pecora. ff. eo. si quis fundum. §. si quis vitulos. et d. l. Item querit. §. si gemma. Item si naua me inuito ponat res meas in alia naua. quod ubi posuerim. et perijt: tenetur. d. l. Item querit. §. j. Et ibi patet quod si transfudit non inuito domino si bona fide. et sine culpa non tenet. vel etiam si mala fide transfudit. sed in eadem navigatione. vtraque nauis perijt. ff. ad l. ro. de iac. l. j. §. j.

Donec quod locator operis. ut pastor res perijt. et dominus dicat quod perijt culpa seu dolo illius et pastor negat. cui incumbit probatio. Respon. fm Dostien. quod pastor. Nam cum ipse ratione officij debeat custodiam habere: si dicit amissam ouem. probet abfuisse culpam sine dolo. sicut argentarius probare debet amississe rationes. cum ruina vel incendio. ff. de edendo. si quis ex argentarijs. §. si. Idem in custode carceris. ff. de custo. reorum. l. finali. Nam qui dolum allegat. dolum probare debet.

Qui si conductor fundi aliquid expendit in re conducta. Respon. fm Dostien. si expendit necessario vel vtiliter auxit vel edificauit. vel instituit ager contra locatorem. ut expensas recipiat. ff. e. l. dominus.

An autem conductor in soluendo pensionem teneatur ipse perquirere dominum. Respon. fm Panormitanum. in c. significante de pig. ex mente Bar. in l. Item illa. ff. de consti. pe. quod aut solutio debet fieri respectu alicuius rei et pro aliqua re. et tunc si creditor est eiusdem rei in quo est illa res situta. et debet ire debitor ad domum creditoris. si vero sunt diuersi fori non tenet ire ad domum creditoris sed latet quod dicat in domo sua: sum parat facere si aliquis esset qui reciperet. Ideo infert Panormitanus quod si emphiteota non est de foro domini non tenetur pro canone soluendo perquirere dominum. Secus si est eiusdem fori. Sic intellige. c. propter. de loca. bec Panormitanus. Quod bene notabis.

Utrum conductor agri vel domus vel alterius rei possit rem ipsam alteri locare. Respon. potest. L. eo. l. nemo. Et tunc res posterioris conductoris sunt obligate principali domino. vbi ad illam quantitatem quam iste conductor secundus tenet priori. ff. e. l.

si in lege. §. si colonus.

Nullus prelatus religiosus potest concedere ad vitam. nec ad certum tempus redditus. vel partem eorum alicui. etiam pro quacumque pecunia nisi necessitas vel vtilitas presentis. sine loci exposcat et accedente consensu conuentus. Aut si conuentum non habet: accedente consensu superioris. et qui contrafecerit incurrit sententiam suspensionis nec recipienti acquirit aliquid ius. nisi hoc non extendit ad locationes. vel reddituum aut fructuum venditiones ad modicum tempus. ut in de. monasterio. de re. ec. non alie.

Ludus. Tres sunt species ludi. Nam quidam est consistens in ingenio. ut ludus scachorum. Quidam est consistens in fortuna. ut ludus azarri. Quidam est mixtus participans de vtroque. ut ludus tabularum cum taxillis.

Utrum ludus alece sit mortale peccatum. Respon. fm. v. etiam si homo non ducit in consuetudinem mortaliter peccat. quod ex auaricia ludit vel principaliter causa spoliandi primum.

An autem inspectores ludorum. torneamentorum. vel huiusmodi peccant mortaliter. Respon. deo fm Donal. quod qui ludis intersant et inspectores ludi peccant saltem venialiter si hoc ducunt in consuetudinem: maxime si sunt derici. Nec obstat si dicat quod quicumque delectat de re que est mortale peccatum. peccat mortaliter. sed isti delectant de huiusmodi que sunt mortalia peccata. sicut torneamenta et ludi aliarum. maxime ex cupiditate. ergo peccant mortaliter. Respon. deo quod maior est veritas de his que sunt peccata mortalia de se et ex sua natura: sed huiusmodi spectacula et ludi de se non sunt mortalia. sed solum. aut ex constitutione ecclesie. aut ex praua intentione. ut dicit Ric. in. iij. di. xv. loquendo de torneamentis. quod si homines illa exercerent temperate et bona intentione et non esset prohibendum per ecclesiam. non esset peccatum torneare. eo quod ludus talis esset vtilis pro defensione rei publice. unde iure civili prohibitus non est. Sed ius canonicum illum prohibuit. propter abusum studentium.

An autem illud quod quis lucratur in torneamentis possit licite retinere. Respon. deo fm Ric. ubi supra. quod quidam sunt ludi ita prohibiti: quod tamen non precipi restituere quod homo lucratur fm legem illius ludi. sicut sunt torneamenta. unde illi qui lucrant in tali ludo quibus peccent quod faciunt contra constitutionem ecclesie. nisi restituere non tenent.

Quid autem dicendum de illo: qui lucratur in ludo alece ludente cum voluntario valente aliena re. et cum illo: qui non est tractus et sine fraude. sed ex cupiditate. an de necessitate teneat restituere? Respon. deo fm Ric. ubi supra. quod licet ludus fortune. tamen iure civili quod canonico sit prohibitus. lucrantes tamen per talem ludum non obligantur de necessitate ad restitutionem nisi per ius civile.

Ludus

Quo tamen ad iura civilia prohibentia huiusmodi ludos. Dicit Alex. lon. in ti. de vsuris. q. quis ali- que leges olim condite fuerint contra nimis im- probum ludum. hodie tamen per contrariam cō- suetudinez abolite reputant. quod patet. quia re- petenti perdita per ludum in foro civili & iudicia- li non datur actio: nec sententia restitutionis sibi fiende. Idem tenet Sco. in. iij. distinc. xv. vbi di- cit. q. lex civilis que permittit perdita in ludo repe- ti. & per consequens restitui: ligat solum illos qui ei subsunt. Et forte nulli sunt hodie: quia vbi lex illa consuevit habere locum. municipalia preiudicant imperialibz. Et plus aliqui dicūt q. dato qd leges ille abrogate non essent qd tamen falsum est. tamē ad huc tales restituere non tenent. nisi per iudicis sententiaz sint condemnati: sicut patet de alijs pe- nis iuris. Et p. hac opinione cessante iure civili vt pbatum est. videntē Thom. & Ri. qui in hoc casu nihil dicunt de erogatione pauperibz fienda. Idē Johan. and. & Johannes calderi. in. c. clerici officia. de vita & honestate clericorū. qui dicunt tutum esse talia pauperibz erogare: non tamen dicunt fo- re necessarium. Idem Donal. Idem Asteñ. frā- ciscus Zabare. Raimū. Petrus de palude. & Ar- chiepiscopus floren. Ad hoc facit theonica Guil. q. vbi restitutio non est fienda certe persone. h est fienda pauperibz. talis restitutio est de consilio. ex- ceptis tamen quibusdam casibz in quibus ius ex- presse precipit restitutionem fieri. vt infra dicitur in titulo Restitutionum. Sunt tamen quidaz ca- sus in quibus ludēs tenet restituere ea que lucra- tus est. vt si vicat ab eo qui alienare nō potuit. vt puta filiofam. suo. monacho. pdigo. furioso. vxo- re nil habente preter dotem. tunc fatendum est q. talis tenet restituere. patri. domino. prelato. cura- tori. marito. & huiusmodi. Idem si fraudem com- misit. puta fingēdo se inscium in arte ludendi. & q. si hominem qui defacili posset decipi sicut faciunt barri: siue commisit fraudem in ipso ludo submit- tendo taxillos falsos. seu etiam fraudulentē iactā- do. seu maliciose pecuniam numerando & huius- modi tunc perdati in predictis casibz restituere tenetur si sit persona que alienare possit. Si autēz alienare non potuit restituet illis personis predi- ctis. Si quis autem attraxit aliquem ad ludum p- vim aut nimiam importunitatem & vicat. fm In- nocen. in ca. quia pleriq. de immu. ec. tenetur re- restituere attracto & inducto. quia attrahens fuit in turpitudine. Secus econtra. puta. quia attractus vicat. quia tunc non illi qui attraxit. sed pauperibz est restituendum. Et intellige de ista attractione: siue facta fuerit in principio. siue in medio vel fine. Et his tribz casibz competit restitutio siue repeti- tio fm iura. In alijs autem casibus dicit Archi- episcopus floren. q. est pauperibus istud lucrum erogandum de honestate. licet alia opinio sit secu- rior & consulenda. non tamen videtur de necessita- te imponenda. vt per hoc denegēt absolutio nolē- ti hoc facere. Ex quo p. hac opinione sunt tot sat- cti & doc. p. allegati.

Vtrum autē in mutuo facto in ludo omnia actio Rū. fm Panor. in. d. c. clerici. q. si mutua collu- denti. non ppetit repetitio mutuate pecunie. Se- cus si alteri licet in ludo. ad hoc vide ter. cum glo. in. l. j. ff. de alea. & in. l. penultima. & vltima eodem titulo.

An valeat transactio facta in ludo. Respond. Panomi. vbi supra. fm p. muniter doct. q. nō. q. ibi non potest esse lis. imo est euidentis calumnia. ergo uon valet transactio. l. in summa. ff. de cōdi. inde.

Vtrū vendens rem in ludo teneat de euictio- ne. Rū. glo. in. l. ij. §. j. ff. quaz rez ac. non da. dicit q. non. intellige hoc. q. emens rem ludentis non potest contra vendentem agere si ab eo euincatur.

Vtrum ille qui aliquando perdit. aliquando vincit possit facere recompensationem. Respon. q. aut ludus est cum eadem persona. Et idem ludus. & eodem tempore. Et tunc potest fieri com- pensatio. Idem videtur dicendum etiam si sit di- uersus ludus. dummodo sit cum eadem persona & eodez tempore. licet aliqui contra. Si autem nō est cum eadem persona. sed diuersa. vel diuerso tē- pore. tunc non fit compensatio. quia per interituz rei morosus debitor: non liberatur. l. in re furtina. ff. de condi. fur. Ideo dictum est supra. eodē tem- pore. quia fm quosdam & nō irrationabiliter q. illud lucrum dicitur vicisse in ludo. quod in fine ludi secum reportat. ergo si quis altera die. vel altera vice cum eodem. aut cum altero id quod vice rat ludendo amittat. nihilominus quod prius vi- cerat. & pauperibz dandū erat: q. iste non paupe- rum bona: h. sua ludendo amisit. Idēz dic de par- ticipanti in ludo. vel concedētibz eis domos ad ludē. vel taxillos. Et de tali lucro sic participato: tenetur eodē modo quo dictum est supra. de prin- cipalibus.

Sed circa predicta querit de questione quoti- diana. Donec statutum episcopi dicit q. quicumq. luserit ad azarrum sit excommunicatus. vel puni- atur intantum. Ad hoc lusi vno sero cum pluribz & pluries vici & perdidit. An videantur plures lu- di & plura delicta. Et an sim pluribus excommu- nicationibz ligatus: an vna tñ. Respond. Bart. in. l. inficiando. ff. de fur. dicit q. totum illud vide- tur vnus ludus: donec sit habitus p. completo & soluto recedentibus lusoibus. vt. l. contractus. C. de fide instrumen. Nec potest dici perfecte vi- cisse donec ludus non sit perfecte completus. q. adhuc superest spes perditionis. Item circa lucy dico q. pluralitas personarum cum quibus vna simul ego lusi non dicuntur facere plura delicta. Nam ille persone cum quibus ego ludo non di- cuntur offense a me. sed magis offenditur repu- blica. ideo vnum est delictum. vt. l. si plures. ff. ar. fur. ec. Et per hoc dici posset ad aliud statutum dicens. q. nullus possit ducere vltra tres famulos Aliquis duxit. xx. Respond. Bar. q. est vnum tñ delictum. nec est p. quolibet famulo vltra dictum

Alterius. Impedire...
Et si...
Pecunia...

numerus vnum delictum: sed p omnibus vnum. cu ipsi non offendantur ex tali ductione. sed magis respública que est vna offendit ab vno ducente contra numerum. Eadem ratione si statutum diceret. q nemo possit habere ad conuiuium vltra decem personas sub certa pena. Certe si habuit. xxx. vel. xl. vnum delictum est. p omnibus vt dictum est.

¶ Iusta hoc quero de questione qua dicit Bar. se vidisse de facto pisis. Dicebat statutum. Ad nuptias no possint inuitari vltra. xij. dominas. Ad do quidaz dicebat vxorem ipse r filius suus. vtz possint inuitari. xxiij. domine tanq sint due nuptie. an. xij. tñi. Respond. q licet duo sint matrimonia. r ex isto respectu possint dici due nuptie. tamen quia hoc fit vna simul quo ad solemnitate. vnice nuptie dicuntur. vt. l. patris r filij. ff. de vul. r pub. hec Bart. Sed hoc Ang. non admittit. qz dicta. l. nihil facit ad hoc. nam ibi testamentum filij sine paterno esse non potest. Et ideo dependet testamentum filij a paterno. Et ideo dicitur esse vnum. sed nuptie patris r filij: non sunt dependentes vel inseparabiles. Et ideo forte trium esset dicendum.

¶ Vtrum autem ludus qui innitit industrie vt ludus scachoz. baliste. pile. r hmoi sit licitus. Ita q lucrans ex his ludis non teneat ad restitutione. Respon. fm docto. q hmoi ludi non sunt phibiti de se: vt est tex. in. l. penul. r vl. ff. de alea. vbi cessus videt omnis ludus qui fit gratia virtutis expertie. Et dicunt quidaz vt recitat Panomi. vbi s. q in hoc casu id qd vincit non subiacet restitutioni. cum non submittant se homines fortune. Immo bonum exinde puenit: cum exerceant se ingenio non tñ debet ludi magna quatitas. Et Panormitanus dicit. q non debet quis se exerce principaliter ppter lucrum. Al's credit q idem esset dicendum. sicut dictum est supra de ludo fortune.

¶ An autez liceat clericis ludere ad scachos causa recreationis. Glo. in auren. interdiciamus. l. de epif. r de. dicit q sic. Sed Ja. r De. vt recitat Ly. ibi tenent contrarium: quia ratio phibitionis sit vacatio a diuinis officijs: que magis ptingit p ludum scachoz q per ludum fortune. Et si fm p dictos doct. ludus scachoz est phibitus clericis: multo forti' est phibitus religiosis. quia p Hiero. de cons. di. v. in. c. nunq. dicit religiosis. Nunq. de manu tua vel oculis tuis liber psalterij discedat rē. Et hec opinio tanq honestior videtur tenenda psertim in religiosis. r ne det ei materia relaxationis.

Maleficiatus. De hoc dictum est s. Impedimentū. xv. Et an maleficium possit tolli p aliud vide ibi. Et si queras qualiter demones possint verare homines: q no possint adinuicē h'e copulam. Rñ. De. de palud. in. iij. q hoc potest fieri multiplici' pmo ex hoc. q demon est spūs habens ptatem

sup creaturam corporalem: ad motum localem. phibendum vel faciendū. vnde potest corpora impedire: ne sibi mutuo appropinquent directe vel indirecte: se interponendo inter eos corpe assumpto. Secundo potest inflamare ad factum illum: vel refrigerare ab actu illo. adhibendo occulte virtutes: quas optime nouit ad hoc validas. Tercio turbando imaginatiuam. fantasiam. r extimatiuam que reddat mulierem exosam. Quarto. phibendo directe rigorem membri: sicut r motum localem cuiuscūqz organi. Quinto. phibendo missionem spirituum ad membra in quibus est virtus motiua. quasi intercludendo vias seminis. ne ad vasa generationis descendat. vel ne ab eis recedat: vel ne excidatur. vel ne emitatur. Idem Archi. floren.

Matrimonium primo pmuniter quid sit. Rñ. est viri r mulieris pinctio indiuiduam vite psuetudinem retinens. Dicit pinctio. s. animoz r matrimonialis. Indiuiduaz rē. Itelligit fm vñ. de matrimonio psummato p copulam carnalem. quia ante possunt separari vt dictum est s. Impedimentum primo. Itz intelligit de matrimonio fidelit: qz matrimoniu infidelitū potest separi: vt dictū est s. Impedimentum. ix.

¶ An autem papa possit dissoluerē matrimoniu psummatum per copulaz inter fideles. vide infra Papa.

¶ Vnde dī matrimoniu. Rñ. fm Ray. dī qsi matris nuniū. i. officiu. qz dat mulieribz esse mres. r iō magis denoiat a m're q a p're. qm in eo plus apparet mris officiu q patris.

¶ Vtz matrimoniu sit sacm. Rñd. fm Tho. in iij. Sacramentū imponat remediū p pccatū p sensibilia signa. r cum hoc inueniat in matrimonio. int sacra pputat. Et forma hui' sacri sunt vba. seu signa. qbz p'sensus matrimonialis exprimit.

¶ An matrimoniu fuit institutū. Rñ. fm Tho. Matrimoniu fm q ordinat ad pcreatoez plis q erat necessaria etiaz peccato nō exiite: institutum fuit an pccatū Ade. s. fm q matrimoniu pbet remediū p vuln' peccati. sic institutū fuit post pccatū tpe legis nature. fm aut determinatōz psonaz institutōz habuit in lege moyfi.

¶ Que sunt cause institutōis mrimonij. Rñ. fm Ray. due sunt pncipales. s. susceptio sobolis educande ad cultū dei. Gen. i. Crescite rē. Et vitatio fornicationis: pme Coi. vij. Secundarie vō multe sunt. vt qnqz pacis reformatio. pulcritudo vxoris. diuitie r hmoi.

¶ Nunqd tenet mrimoniū non factū causa plis s. p'p' secundarias cas nūc dictas. puta. p'p' pulcritudinem diuitias r hmoi. Rñ. fm Ray. sic. Sufficit em q phere intendunt. r p'sentiunt p vba de pñi. xxxij. q. ij. solet. Deut. xxi. Si videris mulierem pulcrā rē.

¶ An aut talis phens pncipaliter ppter p'dictas causas. puta. pulcritudinem. diuitias r hmoi pecece iij